

ZOOZOLA

KOLOFON

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, dat wordt uitgegeven door Stichting Zet.El te Nijmegen (K.v.K. S-056803)

ZozoLala verschijnt zes keer per jaar en is gratis voor klanten van de op deze pagina vermelde stripwinkels

REDAKTIE:

Carl Bieker, Peter Kuipers (vormgeving), Mike Leenders, Mat Schifferstein, René Smulders, Marinia Verbeek (vormgeving), Wiel Weijers en Ton van der Wielen

VASTE MEDEWERKERS:

Peter Leysen, Geert Marttin, Dick Matena, Bert van der Meij, Hedy Stegge en Kees Verhulst

MEDEWERKENDE AAN DIT NUMMER:

Harry Balm, Erwin Cavens, Jeroen de Leijer, René Sterne en Emiel Zolala

Druk: SSN Nijmegen Oplage: 9000 ex.

REDAKTIEADRES: ZozoLala, Newtonstraat 36, 6533 KG Nijmegen

Postbank: giro nr. 3253937 Amro Bank: rek. nr. 44.06.30.959 ten name van Stichting Zet.El Nijmegen

ABONNEMENTEN:

Een jaarabonnement (6 nrs.) kost f 18,00; een abonnement voor 2 jaar (12 nrs.) kost f 30,00. Beide zijn te verkrijgen door storting van het bedrag op bovenstaande giro- of bankrekening, met vermelding van: "Abonnement Z.L. m.i.v. nr. ..."

OUDE NUMMERS:

Na te bestellen door storting van f 2,50 per exemplaar (inclusief verzending) op bovenstaande giro- of bankrekening, met vermelding van de gewenste nummers.

De nummers 1 t/m 9, 14, 15, 16, 18 en 34 zijn uitverkocht!

© 1988

Het copyright voor de vormgeving, de artikelen, de strips en de illustraties berust bij de auteurs en/of de betreffende uitgeverijen. Niets uit de inhoud van dit blad mag worden overgenomen of vermenigvuldigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Redactioneel

Is, wat er in een blad staat, de mening van de redactie? Volgens de meeste lezers waarschijnlijk wel. Redakties denken daar vaak anders over. Ook redactieleden zijn mensen met een persoonlijke mening, die niet altijd dezelfde is als die van de lezer, of die van andere redactieleden. Of een strip goed of slecht is, of een artikel of recensie zinvol is of niet, we worden het niet altijd eens, redactiebesluiten zijn zelden unaniem. Waar we het wél over eens zijn, is dat er *diskussie* mogelijk moet zijn, en dat ook afwijkende, maar interessante, meningen gepubliceerd moeten kunnen worden. De gemiddelde lezer heeft echter geen boodschap aan dit soort overwegingen: elke gepubliceerde mening of voorkeur is de mening of voorkeur van 'het blad'. Dat kan vreemde situaties opleveren.

Zo ergerde zich laatst een lezer aan de ongezoeten kritiek op ZozoLala in Wordt Vervolgd 87. Om ons een hart onder de riem te steken kraakte hij in zijn brief zowat alle artikelen van Wordt Vervolgd af, en prees hij de artikelen in ZozoLala. Wat hij echter over het hoofd zag, was dat het gewraakte artikel in WV geschreven was door een *losse medewerker* van WV, Pieter van Oudheusden (tevens redakteur van Titanic), en dat de "slechte" artikelen van de hand van WV-redakteur Mat Schifferstein waren, dezelfde die ook veel van de "goede" artikelen in ZL schreef.

Bij wie ligt nu de fout, bij de lezer of bij de redactie? Daar valt over te discussiëren en waarschijnlijk ligt de waarheid ook hier in het midden. Zolang een blad echter afhankelijk is van vrijwillige (en onbetaalde) medewerkers is een konsekwent redaktiestandpunt -zo dat gewent zou zijn- een illusie. Het kan zodoende geen kwaad om ook eens op de namen van de schrijvers zelf te letten.

P.K.

ZozoLala-stripwinkels in Nederland

DE BOEKENHALTE Assendorperstraat 103 8012 DH Zwolle (038-221077)	BOES Lievevrouwestraat 33 4611 JJ Bergen op Zoom (01640-59366)	BOLSTER Koninginnesingel 43 5911 KD Venlo (077-5444069)	BOOKERS & STRIPPERS Boterstraat 19 1811 HP Alkmaar (072-121916)
'T CENTRUM Nieuwstraat 3 2611 HK Delft (015-144490)	'T CENTRUM Korte Singelstraat 20 3221 GB Schiedam (010-4262584)	DUMPIE Nieuwe Rijn 18 2312 JC Leiden (071-126404)	FLATER Grote Overstraat 12 7411 JC Deventer (05700-19255)
FRANKA Torenpassage 9 4811 XV Breda (076-214153)	HET GELE TEKEN Grote Oost 37 1621 BR Hoorn (02290-18623)	NOORD 1e Middellandstraat 110-C 3021 BH Rotterdam (010-4258756)	NOORD Zaagmolendrift 33 3036 JX Rotterdam (010-4664368)
DE NOORMAN Koningstraat 43 6811 DH Arnhem (085-420909)	DE NOORMAN Koningstraat 9 6511 LA Nijmegen (080-226146)	OBELIX Ten Katestraat 26-A 1053 CG Amsterdam (020-855100)	PANDA Frederikstraat 955-959 2514 LJ 's Gravenhage (070-635950)
PAULUS Verdrunkenoord 62 1811 BG Alkmaar (072-126041)	PEP Oude Aa 1 5701 PZ Helmond (04920-49222)	HET PERRON St. Janstraat 3 4331 KA Middelburg (01180-34747)	PIET SNOT Vismarkt 3 3511 KR Utrecht (030-318472)

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040-441882

ZozoLala-stripwinkels in België

RICHARD Romb. Hogerbeetsstraat 78 1052 XH Amsterdam (020-842923)	SJORS Scheffersplein 1 3311 EJ Dordrecht (078-142012)	CARAPACES Parijsstraat 16 3000 Leuven (016/22.58.40)	DE GALLIER Zoutstraat 11 3800 St. Truiden (011/67.17.39)	GOBELIJN Mechelsestraat 35 3000 Leuven (016/23.55.86)
SPIRIT Hinthamerstraat 90 5211 MS 's Hertogenbosch (073-145530)	TOMMY Nieuwlandstraat 14 5038 SN Tilburg (013-358319)	IDEE FIKS A. Dansaertstraat 52 1000 Brussel (02/512.61.52)	PIERKE Frans van Rijnhovelaan 312 9000 Gent (091/27.70.86)	SLOEBERKE Zwevegemstraat 11 8500 Kortrijk (056/21.96.68)
DE TWEEDE LEZER Eerste Wormenseweg 102 7331 DK Apeldoorn (055-427202)	YENDOR Korte Hoogstraat 16 3011 GL Rotterdam (010-4331710)	DE STRIEP Katelijnestraat 42 8000 Brugge (050/33.71.12)	DE STRIPOMAAN Brusselsesteenweg 34 1500 Halle (02/356.15.89)	TISTJEN DOP Patersstraat 88 2300 Turnhout (014/42.88.29)
		WONDERLAND Paardsdamerstraat 17 3500 Hasselt (011/22.82.00)		

Een nieuwe Sterne aan het stripfirmament

Vorig jaar verscheen bij Lombard het eerste album van Adler (Het vliegtuig van Nanga), een nieuwe reeks getekend en geschreven door René Sterne. Tot nu toe is er weinig of geen aandacht geschonken aan deze debutant, maar het feit dat het tweede album (De schuilplaats van de Katana) alweer een tijdje geleden is verschenen én dat het derde album (Dood in Transit) op stapel staat, was genoeg reden om eens te gaan praten met Sterne. Hieronder volgt een weergave van een interview dat we met hem hielden in zijn woonplaats Bergen (Mons), in België.

Adler is een verhalenreeks over een Duitse piloot die de nodige avonturen beleeft in tropische streken. Hoe is het idee voor deze hoofdpersoon ontstaan?

Sterne: Een aantal factoren hebben bijgedragen tot mijn keuze voor deze hoofdpersoon en de hele entourage. Allereerst hou ik van vliegen; ik ben momenteel druk bezig met het halen van mijn brevet. De keuze voor een vliegenier als hoofdpersoon ligt dan ietwat voor de hand. Bovendien heb je hierdoor de mogelijkheid om je hoofdpersoon een stuk mobieler op te stellen. Hij kan overal heen en het avontuur ligt praktisch voor het oprapen. Dat ik het eerste en tweede avontuur in Zuidoost-Azië heb gesitueerd is min of meer toeval. Ik houd in ieder geval veel van reizen en andere culturen.

Ben je zelf ooit in die contreien geweest?

In Zuidoost-Azië ben ik nooit geweest; alle lokaties zijn dan ook imaginair en hooguit geïnspireerd door een hoeveelheid documentatie, prospectussen, films e.d..

Is het niet lastig om landen en volkeren die je slechts kent uit secundair materiaal weer te geven en daarbij toch een stuk realiteit aan te houden?

Ik vind het belangrijker en makkelijker om een lokatie die in mijn strips voorkomt niet te kennen. Zo kan ik mijn fantasie en creativiteit op de loop laten. Op die manier bereik ik meer resultaat.

Adler is een strip boordevol avontuur; de eerste twee verhalen zitten vol dynamiek; de verhalen zijn een opeenstapeling van gebeurtenissen. Hoe ben je ertoe gekomen verhalen als deze te schrijven?

In feite is de impuls die ik ontvangen heb afkomstig van "Raiders of the Lost Ark", de film die ongeveer zes jaar geleden in de bioscoop te zien was. Ik werd enorm door deze film gegrepen en dit bracht me ertoe om zelf iets dergelijks te schrijven én te tekenen. Spielberg gaf me als het ware deze voorzet.

Schets voor "Dood in Transit"

Vandaar ook het feit dat in je verhalen de Duitsers een rol spelen, zowel de 'good guy' Adler, als de 'bad guys'?

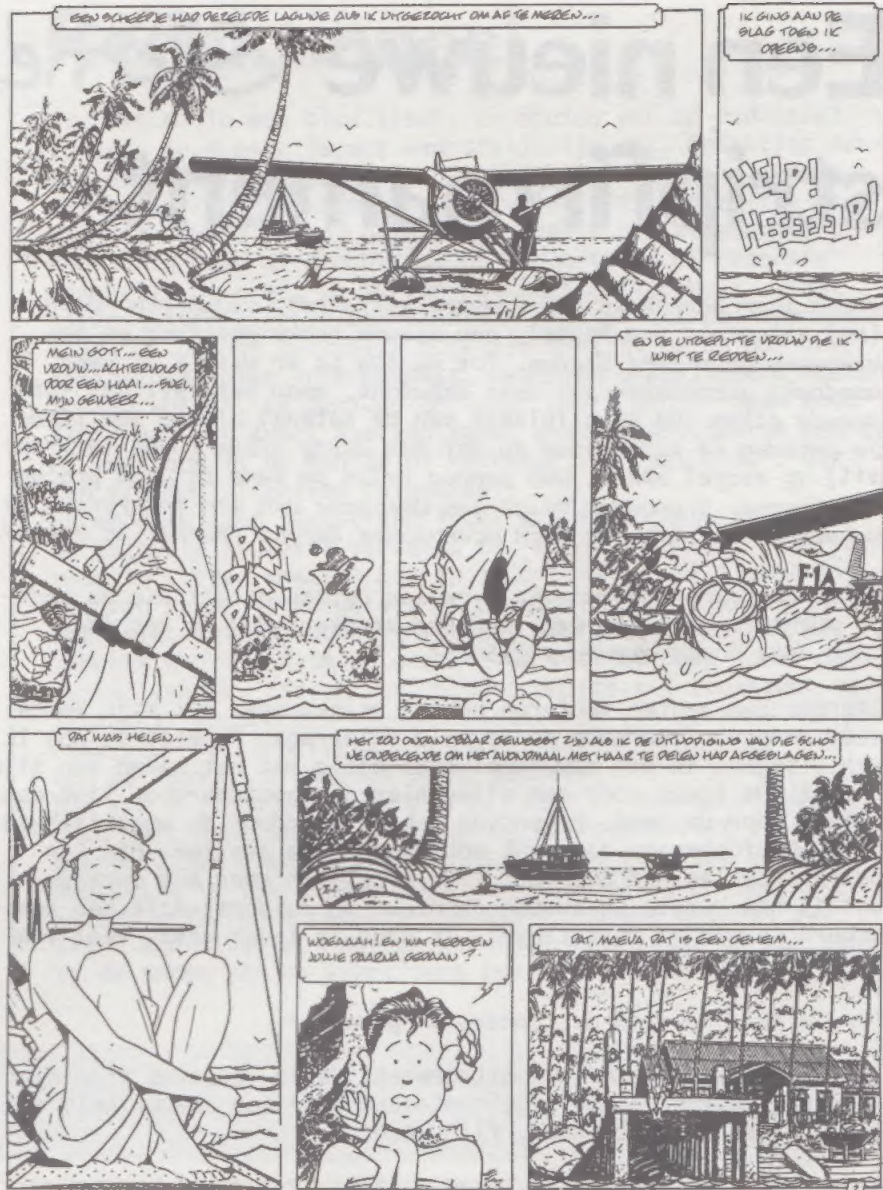
Dat is niet helemaal het gevolg van die film. Ik geloof dat er zo langzamerhand zoveel slechte, stereotiepe dingen over Duitsers zijn gemaakt (allemaal naweeën van de tweede wereldoorlog) dat het tijd werd om ze nu eens niet als 'bad guys' weer te geven. Vandaar mijn keuze voor een Duitser als hoofdpersoon. Adler heeft wél de oorlog meegemaakt, maar is in 1942 gedeserteerd omdat hij zich er niet mee kon verenigen. Zelfs Gassner, Adlers tegenstander in het tweede album, is naar zijn mening niet helemaal slecht. Ik ben een tijdje in Rhodesië en Zambia geweest en daar ben ik een keer in gesprek geraakt met een type à la Gassner. Ik zat daar in een plaatselijke kroeg toen hij een stoel bijschoof en een praatje begon te maken. Het was een innemende vent met enthousiaste verhalen. Door die verhalen werd het me echter duidelijk dat hij net als Gassner aan het hoofd stond van een stel huurlingen die een gedeelte van de grensovergang onder controle hadden, zo met hun eigen methoden. Maar echt, buiten dat beroep om was het geen kwaai vent. Ik heb dan ook het idee, dat de typering van goed en slecht voor niemand geheel opgaat. Het is allemaal zo zwart-wit. De film 'Das Boot', die ik in dezelfde tijd als 'Raiders' heb gezien, verwoordde naar mijn mening ditzelfde gevoel: hier zie je de gewone Duitse jongeman die dienst moest doen. Tientallen meters onder de zeespiegel valt dit lijden, die zinloosheid van dat moment zo sprekend van de gezichten af te lezen. Op mijn manier ben ik met mijn strips bezig met een stukje Europa van 1992 (lacht). Alleen samen kunnen we hier iets bereiken.

Heb je je vóór Adler ook met strips beziggehouden?

Ik wil haast zeggen: in het geheel niet! Na de middelbare school ben ik aan een lerarenopleiding begonnen en heb me daar gespecialiseerd in Frans, filosofie en de geografie. Na die opleiding heb ik ruim zes jaar lesgegeven op school. Wat me al die tijd tegenstond was de hiërarchische vorm van omgaan met elkaar, niet alleen van leraar naar leerling maar ook tussen leraren onderling. Er was nooit een open ontspannen sfeer en ideeën die ik hierover probeerde uit te spreken werden niet bepaald met vreugde ontvangen. Ik voelde me daar volstrekt niet thuis. Het feit ook, dat je een baas boven je hebt spreekt me niet aan: ik wil het liefst mijn eigen gang gaan. Zo rond mijn dertigste heb ik toen gezegd: nu is het afgelopen. Heel gelukkig kwam niet lang daarna het moment dat ik die films zag en de geest kreeg!

Had je voor die tijd dan nooit getekend, of je op een andere manier met strips of reclamewerk beziggehouden?

Nee, het klinkt misschien raar, maar de eerste pagina van Adler was gelijk mijn vuurdoop. Daarvoor had ik nooit iets met strips gedaan. Behalve gelezen (lacht). Ik had voor mezelf wel

wat zitten tekenen, maar om daarmee door te gaan kwam niet bij me op. Temeer niet, daar mijn ouders toen zaten te hameren op het feit dat ik een baan met toekomst moest zoeken. Bijvoorbeeld leraar!

Iets over jouw stijl van tekenen. Hebben andere tekenaars een grote invloed gehad in de ontwikkeling ervan?

Ik ben een grote fan van wat Hergé gemaakt heeft. Ik denk dat zijn werk dan ook de meeste invloed heeft uitgeoefend op mijn eigen tekenwerk. Daarnaast kan ik erg genieten van het werk van Gillon, Giraud/Moebius, en Loisel. Charlier bewonder ik om zijn knappe scenario's. Ik bekijk het werk van deze tekenaars nog steeds veel en de manier waarop ik bijvoorbeeld mijn rotsen, zeeën of oerwoud weergeef, heeft ongetwijfeld zijn oorsprong bij deze heren. Toch heb ik geen echte 'papa', zoals veel tekenaars die hebben.

Je houdt je pagina's heel 'leeg'. In combinatie met je bijna fragiele tekenstijl zorgt dit voor mooie, rustige platen in het eerste album. In het tweede album gebruik je een iets dikkere lijn en vul je je platen meer met fraai uitgewerkte achtergronden. Ook in het tweede album hanter je echter diezelfde 'leegte' in platen als een soort contrast. Ga je op deze voet verder?

De steviger uitgevoerde lijn bevalt me beter, ik probeer ook meer met schaduwen te werken. Ik probeer als het ware een wat

completer beeld te maken. Toch probeer ik ook die momenten van leegte en helderheid te handhaven. Het plaatje kan ook op dergelijke manier veel zeggen. En soms is het effect van leegte zo veel groter.

Enkele inspiratiebronnen zijn de revue gepasseerd: tekenaars, films, documentatie. Heb je nog andere vormen van inspiratie die je helpen bij het maken van strips?

Er zijn een paar andere dingen die me enorm helpen bij het maken van strips: ik ben amateurfilmer en ik doe ook aan amateurtheater. Ik ervaar beide hobbies als grote steunpunten in de beeldvorming. Iets wat ik natuurlijk goed kan gebruiken in mijn verhalen. Ik heb het idee, dat ik iedere keer tijdens het filmen meer leer van compositie, camerastandpunten e.d. Het is heel essentieel op welke manier je iets weergeeft. Dat geldt zowel voor beeld als voor tekst. In het kader van die theatertraining volg ik nu een cursus "minimal scene". Hierin leren we het meest essentiële weer te geven en alle triviale informatie weg te laten. Het gaat als het ware om de perfecte boodschap: je bent immers voor een publiek bezig en ik vind dat je op zijn minst moet trachten om dit publiek niet met onzin, overtoollige uitweidingen of anderszins moet opzadelen. Ik denk heel lang na over mijn tekst. Wat wil ik precies met mijn tekst? Hoe kan ik deze zo effectief mogelijk weergeven? Dat zijn twee vragen die ik mezelf iedere keer stel. Als je dit niet doet, dan vind ik dat je meewerkt aan een soort mentale vervuiling van je publiek.

Uit je woorden maak ik op, dat je de verschillende ingrediënten, zowel woord als beeld, in je verhaal goed afweegt. Toch zie ik dat gebeurtenissen, met name in het tweede album, door nogal wat toevalligheden aan elkaar geregen worden.

Ik ben me er van bewust, dat mijn scenario's niet altijd even perfect in elkaar zitten. Ten dele komt dat omdat ik in dit vak nog moet groeien. Wat dat betreft kan ik zeggen dat het verhaal in het derde album *Dood in Transit* beter doordacht is. Ten dele is die opeenvolging van toevalligheden ook het gevolg van het feit dat ik teveel haast moest maken met het verhaal. De verhaallijn heb ik altijd van tevoren in mijn hoofd, maar hoe alles zich *precies* gaat ontwikkelen bedenk ik tijdens het tekenen. Daarbij geraak je wel eens in de problemen, zeker als

een uitgever - zoals hier het geval was - je achter je broek aan zit. Zoals gezegd, voor het volgende verhaal wil ik dan ook nog meer tijd uittrekken. En ik ben al zo snel bezig, met een produktie van één album in de 1½ jaar!

Speelt Dood in Transit zich af in dezelfde contreien als de voorgaande twee albums?

Nee, de eerste twee albums beschouw ik als een afgesloten hoofdstuk. *Dood in Transit* speelt zich af in Mexico, maar gaat uiteraard verder met de hoofdpersonen Adler en Helen, zijn vriendin. Het is een vrij eenvoudig opgezet verhaal, waar naast boeiende actiescènes meer ruimte is gemaakt voor de *persoon* Adler. Adler en Helen krijgen te maken met een stel bandieten en in dat conflict lijkt Helen om het leven te komen. Adler is althans overtuigd van haar dood en gaat vol wraakgevoelens achter haar moordenaars aan. Mogelijkheden genoeg om in die situatie de *persoon* Adler duidelijker naar voren te laten komen.

Een dergelijke ontwikkeling van karakters komt ook al in het tweede album voor.

Die ontwikkeling probeer ik bewust na te streven. Het eerste album was nog teveel gebaseerd op de pure gebeurtenissen, karakterontwikkeling kwam hier nauwelijks aan te pas. Gaandeweg probeer ik steeds meer van mezelf en mijn eigen leven in mijn strips te verwerken; niet alleen in de *persoon* van Adler, maar ook in de andere personages. Zelfs triviale dingetjes die ik op het moment van tekenen kan ervaren kunnen op die manier in mijn strips terecht komen. Ik weet nog goed dat ik bepaalde

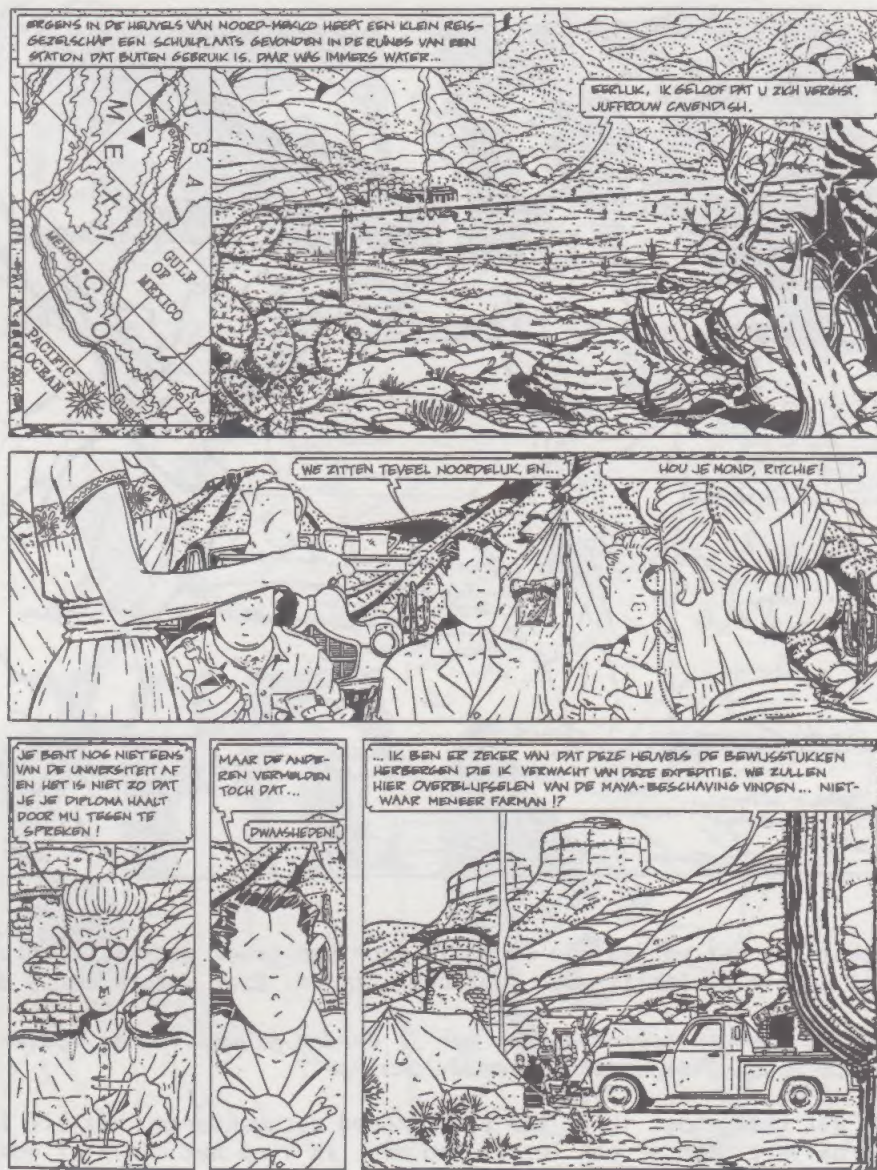
pagina's, waar ik de tropische hitte tot uiting laat komen, heb gemaakt in de tijd dat het op mijn werkkamer 32 graden was. Ik heb dus echt op die pagina's zitten zweten!

Zitten jouw gevoelens bijvoorbeeld ook in de figuur Willem, die op zoek is naar zijn eigen eiland? Of laten we een andere situatie nemen, namelijk het moment waarop Willem, in een pyama die sterk weg heeft van een gevangenispak, zich in zijn hut op Helens boot heeft teruggetrokken...

Ten dele klopt het: ook ik ben op zoek naar mijn eiland, en dan niet alleen symbolisch gezien, maar het lijkt me echt te gek om je ergens op een dergelijk eiland terug te trekken en een rustig bestaan te kunnen leiden, zonder al die rompslomp die je hier altijd aan je hoofd hebt. Wat die andere situatie betreft, ik geloof niet dat je hier iets achter moet zoeken; Willem voelt zich daar slechts zeeziek en de kleuren van die pyama heb ik niet speciaal daarvoor uitgezocht.

Komt Willem nog terug in de volgende verhalen? Hij heeft mijns inziens een belangrijke rol gespeeld als aangever van avontuur; hij geeft de voorzet waarop Helen en Adler verder kunnen ingaan.

Willem komt niet meer terug. Hij heeft zijn eiland gevonden. Maar voor zover het gaat om een 'aangever' van avontuur zijn er nog wel meer figuren die daarna weer worden vergeten. Bij mij worden die figuren ook in de toekomst op een positieve manier weggeschreven, net als Willem, die gelukkig is als hij zijn eiland heeft gevonden. Ik hou namelijk van een happy end en voor zover ik mijn publiek kan beoordelen, zij toch ook wel.

Het klinkt misschien wat overdreven, maar ik hou er niet van om mijn lezers te frustreren met allerlei nariigheid.

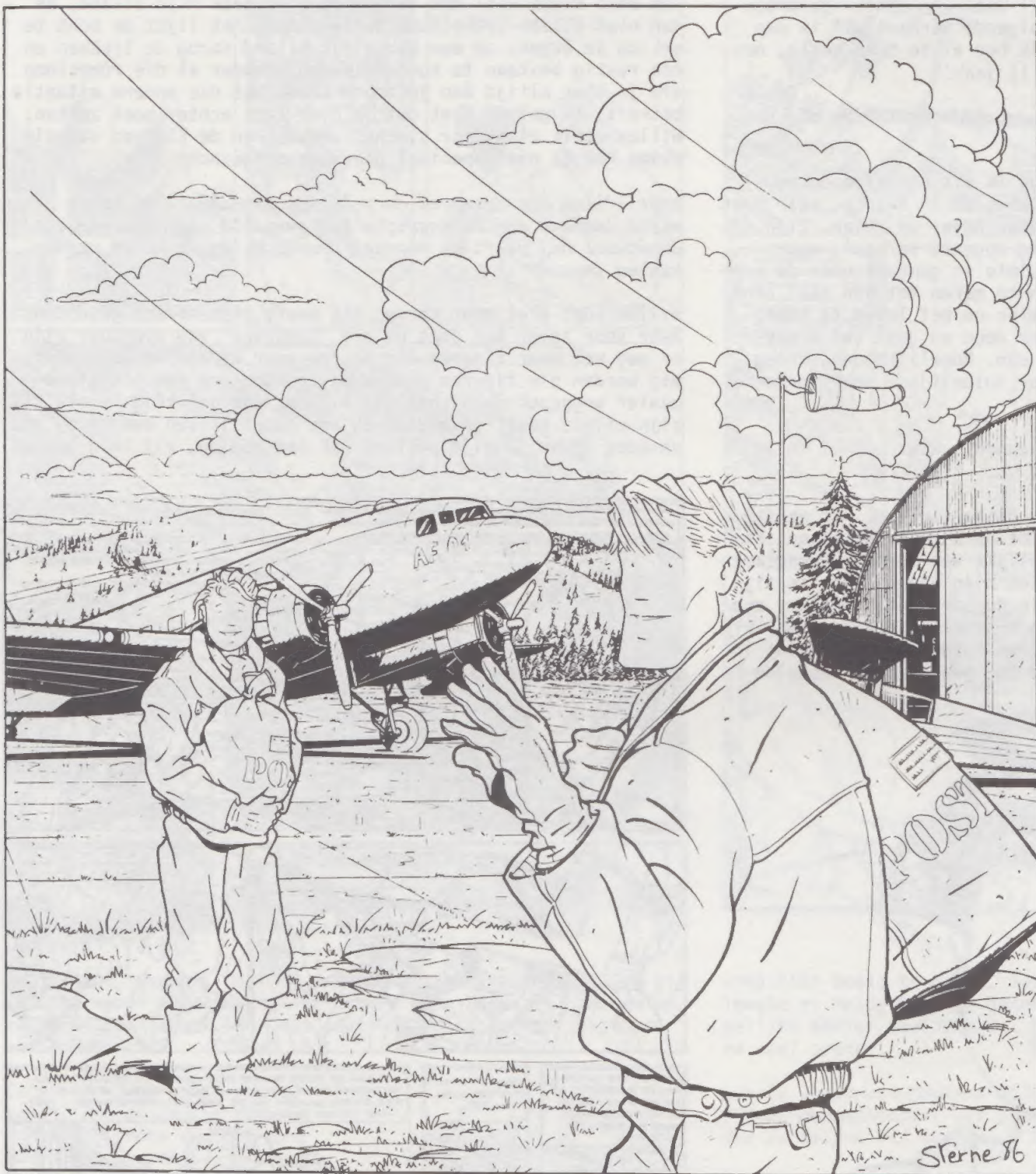
Je strooit zo af en toe ook met stukjes humor. Voorbeelden zijn er in de vorm van de piraat Malang, die wakker schrikt met een beer in zijn bed en Maya, die gewond op bed ligt met naast haar de geruststellende aanwezigheid van een kist dynamiet. Knipoogjes naar het eigenlijke drama?

Ik probeer naast de actie ook de humor tot zijn recht te laten komen. Ook dat is een geslaagd onderdeel van *Raiders of the Lost Ark* en dergelijke films. Tot nu toe zijn die momenten van relativiteit schaars, maar ook daaraan wil ik de volgende verhalen meer aandacht schenken. Drama en humor zijn naar mijn mening heel goed te combineren. Kijk maar naar het succes van die films!

Wat zijn je ideeën voor de periode na Dood in Transit?

Er zijn een hoop ideeën die in mijn hoofd ronddwalen, maar ik kan nu alvast zeggen, dat het vierde album in Birma zal gaan spelen en het vijfde en zesde op Tahiti, alweer exotische

Ticket to the tropics

lokaties! Het verhaal in Birma is voor een groot deel al vast van vorm, maar het avontuur dat speelt op Tahiti moet nog vorm krijgen. Daar wil ik eerst eens uitgebreid rondkijken.

Is dit niet in tegenstelling met je eerder geventileerde ideeën over een 'onbevangen, neutrale houding tegenover vreemde lokaties'?

In dit geval moet ik me ter plekke goed documenteren. Het zit zo, Tahiti is Frans gebied en derhalve zitten er ook lezers van mij. Ik vind het dan niet goed om met onjuiste informatie een verhaal te tekenen. Ditzelfde zou ik ook doen als ik een verhaal in Amsterdam zou situëren. Dan zou ik ook de situatie ter plekke opnemen, omdat ik weet dat mijn lezers er anders over kunnen vallen. Bovendien is Tahiti een plek waar meerdere veelbelovende artiesten hebben gezeten, denk maar aan Jacques Brel, Moebius, Gauguin (vette knipoog van Sterne!).

Blijft Adler voorlopig het enige project waar je aan werkt?

Voorlopig wel. Zoals ik al zei, ik ben een langzame tekenaar en ik zit zo'n tien uur per dag aan Adler te werken. Samen met mijn vriendin Chantal (de Spiegeleer; CB)*, heb ik wel een aantal ideeën over fantasiefiguren à la Peyo en Disney, maar wanneer dat gerealiseerd gaat worden weet ik niet. Voorlopig ga ik eerst het derde album afmaken, wat in het voorjaar zal verschijnen. Daarna ga ik er even tussenuit. Er is namelijk een stripfestival op het eiland La Reunion, in de Indische Oceaan; daar komen ook Dany, Denayer, Sokal en Duchateau. Daar ga ik samen met Chantal naar toe.

Eindelijk dus naar je eiland toe?

Ja, en wie weet, als het ons bevalt, blijven we er wel tekenen, als moderne versies van Robinson Crusoe!

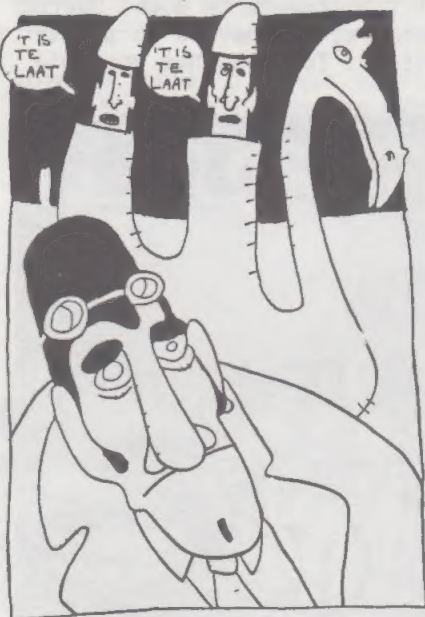
Carl Bieker

*Chantal de Spiegeleer is de inkleurster van Adler, maar heeft zelf ook nog een reeks bij Lombard lopen, geheten Madila. Het eerste deel van die reeks, Madila Bay, komt in dit najaar uit. Zie ook de StripVoorspelling.

Hieronder iets over de inhoud van de twee tot nu toe verschenen albums: de verhalen spelen zich enkele jaren na de tweede wereldoorlog af. Adler, gewezen Luftwaffepiloot, is werkzaam bij een luchtvrachtmaatschappij die in Zuidoost-Azië opereert. Op één van zijn vluchten moet hij in het hooggebergte van Noord-India een noodlanding maken. Na enige omzwervingen treft hij tot zijn verbazing op een ijsvlakte een bijna intact vliegtuig aan. Met dit vliegtuig weet hij terug te keren naar de bewoonde wereld. Vanaf dat moment zit Adler tot zijn nek in het avontuur, en met hem zijn vriendin Helen. Het vliegtuig vervoerde een schat, en twee groepen (met verschillende doeleinden) zitten achter de schat aan. Adler valt in handen van de ene groep, een bende piraten. Helen wordt door hen aan haar lot overgelaten op de oceaan, maar zij wordt gevonden door de rechtmatige eigenaren van de schat, die haar meenemen. Samen weten zij Adler uit zijn benarde positie te bevrijden. De laatste groep wordt geleid door Maya, troonopvolgster van een kleine staat in de Zuidzee, waar kort daarvoor een staatsgreep had plaatsgevonden. In het tweede album wordt de schat door Adler en Maya opgehaald, waarna Maya met deze financiën een contra-revolutie probeert te organiseren. Adler weet te infiltreren bij de onderdrukkers, die onder leiding staan van Gassner, nota bene een bekende uit Adlers tijd bij de Luftwaffe. Ondertussen speelt zich elders in de Zuidzee een ander avontuur af met Helen in de hoofdrol. Zij vervoert op haar eigen boot een passagier (Willem) die op zoek is naar een bepaald eiland. Na enig zoeken blijken ze het bewuste eiland gevonden te hebben; daar vertoef nog een Japanse soldaat die niet weet dat de oorlog afgelopen is. De soldaat brengt hen op de hoogte van een geheim Japans wapen. Als Adler in de tussentijd zijn dubbelrol heeft laten vallen en de rebellen onder leiding van Maya op het punt staan om door Gassner c.s. in de pan te worden gehakt, duikt Helen met het geheime wapen juist op tijd op, om erger te voorkomen. Maya's contra-revolutie wordt een succes. Mocht het nog niet helemaal duidelijk zijn overgekomen: de verhalen staan bol van de activiteit!!

ROME tek.: Jeroen
tekst: Holke

Over de samenhang der dingen

Harry Balm is een tekenaar die bij slechts weinig mensen bekendheid geniet. Toch moeten honderdduizenden lezers van o.a. Sjors en Donald Duck zijn illustratiewerk onder ogen hebben gehad. In 1955 was hij aangenomen bij uitgeverij De Spaarnestad, waar hij op de tekenafdeling van Frans Piët (jarenlang de tekenaar van Sjors en Sjimmi) werd geplaatst. Jaren achtereenvolgende zou hij samenwerken met onder anderen Bert Bus en Nico van Dam. Deze drie tekenaars kunnen we de belangrijkste vertegenwoordigers noemen van de zogenaamde Spaarnestad-school. In 1976 werden er artikelen aan Harry Balm gewijd in Stripschrift 85 en Stripprofiel 8 (jrg. 3). In het begin van de jaren '80 verschenen in de zwart/wit reeks van Oberon drie albums met Historische vertellingen, korte biografische verhalen die tussen 1965 en 1968 in het stripblad Sjors waren gepubliceerd. Ook zijn -voor een deel- in Essef verschenen stripverhaal Inferno Ballade verscheen in de zwart/wit reeks en wist door zijn romantisch-magische sfeer veel lezers te boeien (en het verschijnt nu opnieuw in het blad Terra). Momenteel houdt Harry Balm zich met name bezig met de vormgeving van de Disney-bladen: Donald Duck, Mickey Maandblad en Disneyland. Regelmatig komen we illustratie-werk van zijn hand tegen in die bladen. Prachtige illustraties maakte hij o.a. bij de Koning Arthur-verhalen van Frank Herzen en bij Schipbreuk in de Tropen van Anton Quintana. Ook de platen, die hij ontwerpt voor Donald Duck in de reeks Galerij der Groten worden alomdurend gewaardeerd. Deze platen zijn inmiddels zo populair geworden dat honderden kinderen hun eigen "Groten" opsturen, die we van tijd tot tijd kunnen bewonderen in de "Galerij der Kleinen".

Vroeger en nu

Wanneer je het woord "studio" hoort, denk je dan in eerste instantie aan de oude Spaarnestad-studio of denk je meer aan de Disney-tekenstudio?

Allereerst denk ik aan de tekenafdeling van de Spaarnestad, omdat die geconcentreerd was als één studio. Toen ik in het begin van de zeventiger jaren bij de redactie van Sjors werd gevoegd, kreeg ik al snel allerlei layout-werk te doen. Daarna is er een periode gekomen dat tekenaars, vormgevers en tekstverwerkers bij elkaar kwamen te zitten. Toen was het voor mij eigenlijk geen echte studio meer. Zoals het nu is hebben we dus een redactie, waar ook mensen tekenen, inkleuren en layouts, die opzet is gegroeid in het verleden. Het begrip studio kun je nu alleen nog maar toepassen op de Toonderstudio, waar alles zich concentreert op alleen tekenaars in één ruimte, toeleverend naar derden.

Jij was heel erg jong toen je op De Spaarnestad kwam...

Zeker. Nu staan mensen met zulke ogen te kijken, wanneer je met 15 jaar zegt: "Ik ga naar een bedrijf" en dan ook nog naar een uitgeverij! Ik zie nog hoe ik met een stapeltje tekeningen onder de arm bij een boekhouder van De Spaarnestad terechtkwam! Deze zei:

"Ik heb meer verstand van cijfers dan van tekenen, maar kom maar". Ik kwam zodoende op de afdeling Uitgeverij. Het leuke was dat de sfeer die daar heerste uitstekend was.

Nu voelde ik weinig voor kantoorwerk, ik zat liever te tekenen. Op een gegeven moment hoorde ik mensen praten over de tekenafdeling in de toren van het Spaarnestad-gebouw en daar ben ik toen op afgestapt. Ik heb toen met Piët gesproken en in januari 1957 kon ik daar terecht. Ik moest strips inkleuren, rastertinten aangeven en zo nu en dan eens een klein tekeningetje maken, want ik ben pas echt met illustreren begonnen op mijn zeventiende jaar. Je begon eigenlijk meteen, maar ervaring had je totaal niet. Toch werd je dagelijks geconfronteerd met het doen en laten van je collega's, die al weer een heel eind "verder" waren. Mijn visie op het stripgebeuren was natuurlijk gebaseerd op wat voorhanden was. Vakbladen op dat gebied had je niet. Buitenlandse tijdschriften waren spora-

disch. Dus wat zag ik? In de krant Kapitein Rob en Eric de Noorman, en in Sjors en andere Spaarnestad-bladen Olaf Noord van Bert Bus, de originele tekeningen van Nico van Dam en het werk van Ab Schatorjé, Frans Piët en Frans Lammers.

In het begin ben ik vooral erg geïnspireerd door Frans Lammers, die onder meer tekeningen maakte voor De Katholieke Illustratie en ook de bekende Pim Pandoer boeken heeft geïllustreerd. Deze man is de grootste illustrator die Nederland ooit heeft gekend. Als ik hem in deze tijd zou plaiten, zou ik geen enkele tekenaar in Nederland weten die ik met hem zou kunnen vergelijken. Hij heeft zijn ambacht voor 100% vervuld en dat was dan dat! Ik denk dat dat ook te maken heeft met het vak "illustreren". Een illustrator in Nederland is met een vluchtig métier bezig. Het kan nog zo mooi zijn, als op gegeven ogenblik een blad verdwijnt, verdwijnen ook de tekeningen en men vergeet het! Een strip wordt later nog eens ter hand genomen, men gaat het nog eens lezen en misschien komt er een herdruk van.

Illustratie van Frans Lammers voor "Pim Pandoer en het spook van Sonsbeek" (door Carel Beke).

Jij hebt in de jaren zestig waargebeurde verhalen gemaakt zoals ook Kuifje en Robbedoes (Oom Wim) die hadden. Waarom denk je dat zoiets vandaag de dag uit den boze is?

Ik denk dat het historisch besef van de Nederlandse jeugd en van de Nederlander in het algemeen zeer laag is in deze tijd! In België is dat hoger. Anders ligt het bijvoorbeeld bij wat gemaakt is bij Donald Duck: de geschiedenis Van Nul tot Nu van Thom Roep en Co Loerakker. Dat is een groot succes gebleken, maar ik denk mede dat dat komt door de humoristische benadering van het onderwerp.

In je Spaarnestad-tijd heb je honderden leesverhalen geïllustreerd...

Donald Duck kent ze ook al jaren. Een kort verhaal in een stripblad wordt door kinderen het minst gelezen. Ik geloof dat de huidige generatie zo beeldend is ingesteld, dat de redakties alle zeilen bij moeten zetten om aan het video- en televisiegeweld weerstand te bieden om toch hun bladen op de markt te houden. De bladen van zo'n twintig jaar geleden gaven meer informatie, meer leeswerk. Toch handhaven we het korte verhaal. Je hoeft tenslotte niet alles op te offeren aan de gemakzucht!

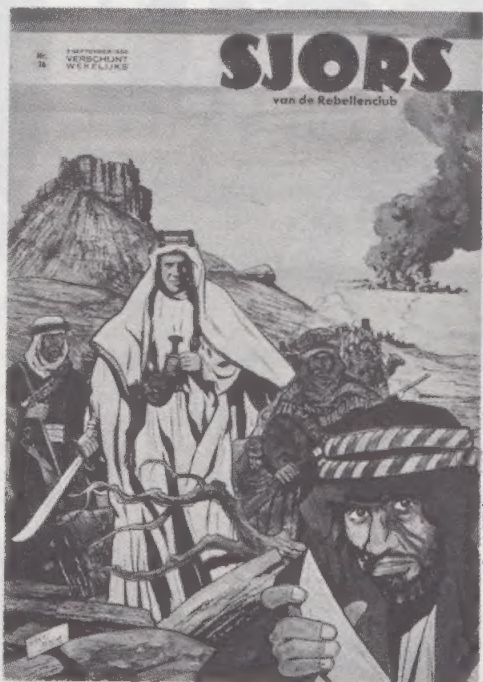
Galerij der Groten

Je voorliefde voor geschiedenis kun je uiten in de platen van "de Galerij der Groten"?

Daar krijgen we te maken met twee facetten. Aan de ene kant is er natuurlijk het Disney-gedeelte, de eend die we ten tonele voeren. Aan de andere kant is dat de kapstok om een heleboel dingen te laten gebeuren, die je anders niet kwijt kunt. Waar het het Disney-gedeelte betreft werk ik altijd samen met onze art-director Ed van Schuylenburg. Ik schets zo'n personage op en dan ga ik naar Eddy, die hem helemaal modelleert volgens de Disney-patronen, want ik ben natuurlijk niet in de eerste plaats een Disney-tekenaar, ik ben een naturalistisch illustrator.

Als dat Disney-deel af is, ga ik de hele plaat maken, met de hele entourage. Dat werk ligt mij het meest. Hoewel het juist de eend is, die het "doet" in dat typisch historische, dat schilderij-achtige, weerhoudt dat mij er niet van ontzettend veel historische gegevens in zo'n plaat te verwerken, ook al is dat alleen voor de goede verstaander.

Maar laat mij maar eens een plaat ter hand nemen... Hier heb ik de plaat van Raspoetin. We zien dat ik er de paaseieren van Fabergé ingestopt heb, op de dressoir. Dat zijn eieren, die de tsaar altijd op Pasen aan zijn familieleden gaf. Het fabelachtige van die wereldberoemde eieren -momenteel heeft

Lawrence van Arabië (voorplaat Sjors 36, 1966)

Harry Balm

koningin Elisabeth van Engeland er veel in haar bezit- was dat er iedere keer een andere verassing in zat. Als je zo'n ei openmaakte kwam er bijvoorbeeld een groot schip uit, of een leger. De samovar op de voorgrond is een geschenk geweest van Denemarken ter gelegenheid van het huwelijk van Alexander III met kroonprinses Dagmar van Denemarken. Op datzelfde tafeltje staat een servies, ontworpen door Fabergé. Op de grond ligt een kleedje met russische patronen, figuurpatroontjes die later de schilder Kasimir Malewitsj hebben geïnspireerd tot zijn constructivisme. Raspoetin heeft een moorkop in zijn handen... Rekening houdende met de ijzeren wetten van de Disney Company mag Donald Duck niet roken en geen sterke drank gebruiken. Daarom heb ik hem een taartje in handen gegeven. Dat klopt historisch exact, want Raspoetin was dol op taartjes. Toen hij vermoord werd door prins Yoesoepow en andere hoogwaardigheidsbekleders hadden ze zes taartjes met cyaankali volgespoten, die hij alle zes verorberd heeft. Dat was nu juist het duivelse wat ze in hem zagen: die man was niet kapot te krijgen! Verder speelt er een balaleika-orkest. Deze orkesten waren in het jaar van de plaat, 1916, erg in de mode. Het figuurtje in de vensterbank is een vrije variant op Anna Vyrabova, de hofdame die Raspoetin aan het hof van de Tsaar heeft geïntroduceerd. Aan de rechterkant hangen de portretten van Tsaar Nicolaas II en de Tsarina. Dat zijn eigenlijk de historische gegevens die ik er in verwerkt heb en die kinderen zeker niet zullen zien. Maar dat geeft niet. Ik voor mijzelf vind het belangrijk om van alles in zo'n plaat te stoppen. Zo heeft iedere plaat een aspect van historische verantwoording. Ik bedenk altijd vlak van te voren welke figuur ik ga maken. Ik heb nu Pu Yi, de laatste keizer van China, gekozen. Wie het een volgende keer wordt weet ik nu nog niet, maar het flitst dan ineens en ik kan weer aan de gang.

Ik heb net kalenders gezien van "De Galerij der Groten", die in Duitsland uitgebracht zijn. Zijn deze platen nog landgebonden?

Landgebonden zijn ze alleen in die zin dat ik moet zorgen uit verschillende landen een paar personages te gebruiken. Zo heb ik al veel figuren uit Frankrijk, Duitsland en Rusland gehad. Zodra ik merkte dat Amerika slecht vertegenwoordigd was, heb ik na Marilyn Monroe bijvoorbeeld nog Washington, Charlie Chaplin en Buffalo Bill gemaakt. De Denen gaan ook kalenders uitbrengen, dus heb ik Andersen gemaakt.

Is deze humor internationaal?

Ik denk van wel. Daarom kun je met deze platen alle kanten uit. Donald Duck heeft in alle landen als Disney product toegang.

Hoe is deze serie eigenlijk ontstaan?

Disney is er zo rond 1953 mee begonnen. Ze begonnen niet met beroemde persoonlijkheden, maar met varianten op schilderijen van Degas, Rembrandt, Van Gogh en Picasso om daar in een wat expressionistische stijl op te variëren, maar dan wel met Duck. Wij hebben rond 1975 de draad van Disney weer opgepakt, maar uiteindelijk zijn we terecht gekomen op het soort platen waar we momenteel mee bezig zijn. De eerste platen waren kleiner; eigenlijk waren het aanvullinkjes op de Duckstad-krant. Het was een portret met een achtergrondje. Momenteel zit ik er een dag of drie, vier aan te werken... soms nog wel langer. Aan de plaat van Raspoetin heb ik zes à zeven dagen gewerkt.

Je bent momenteel vormgever voor Donald Duck, Mickey Maandblad en Disneyland... Vertel daar eens wat over.

Wel, naar bestaand materiaal schets ik bijvoorbeeld voor Disneyland de cover op, zodat er een goede compositie ontstaat. Ik ontwerp de meeste koppen en vignetten voor de Disney-bladen, zoals bijvoorbeeld de koppen voor de brievenbus. Er is verder veel tijd gaan zitten in de vernieuwde Mickey. De oude formule beviel niet meer. We wilden meer toe naar een Mickey met een

Grigorij Jefimowitsj RASPOETUCK (ca. 1870-1916)

moderne aanpak die meer aansloot bij de merchandisingartikelen van Disney. De oplage van *Mickey Maandblad* is sedert de vernieuwing flink gestegen. Verder houd ik me zijdelings met de Disney-albums bezig. Een aantal heb ik gelayout. Veel *Donald Duck*-albums passeren mijn tafel, zoals o.a. de Barksuitgaven van Loeb.

De Tolteken

Je bent momenteel bezig met de geschiedenis van de Tolteken. Kun je daar wat over vertellen?

Ik wil de geschiedenis van de Gevederde Slang, de god van de Tolteken, uitbeelden. Die mythe vertoont een ontstellende overeenkomst met de Arthur-legende. Er is geen contact geweest tussen Europa uit 1000 na Christus en Zuid-Amerika. Toch ontstonden er legenden, die grote verwantschap met elkaar hebben. Dat intrigueert mij!

De Gevederde Slang heet eigenlijk Quetzalcoatl, omdat de indianen hem als een glinsterende slang met veren uit de hemel

Illustratie bij "De Hartenguiden" van Hauff (Donald Duck, 1984)

zagen komen. Hij werd geboren uit de moeder-godin Aarde, bracht onder andere de maïs, wat het hoofdvoedsel van de Indianen werd. Hij werd door vijandelijke goden dronken gevoerd en verleid door een godin. Toen hij bijkwam, was hij zo ontluisterd dat hij zichzelf verbande en met een vlot van gevlochten slangen de zee op ging, waarna hij opsteeg ten hemel en veranderde in de Morgenster. Dat is de legende.

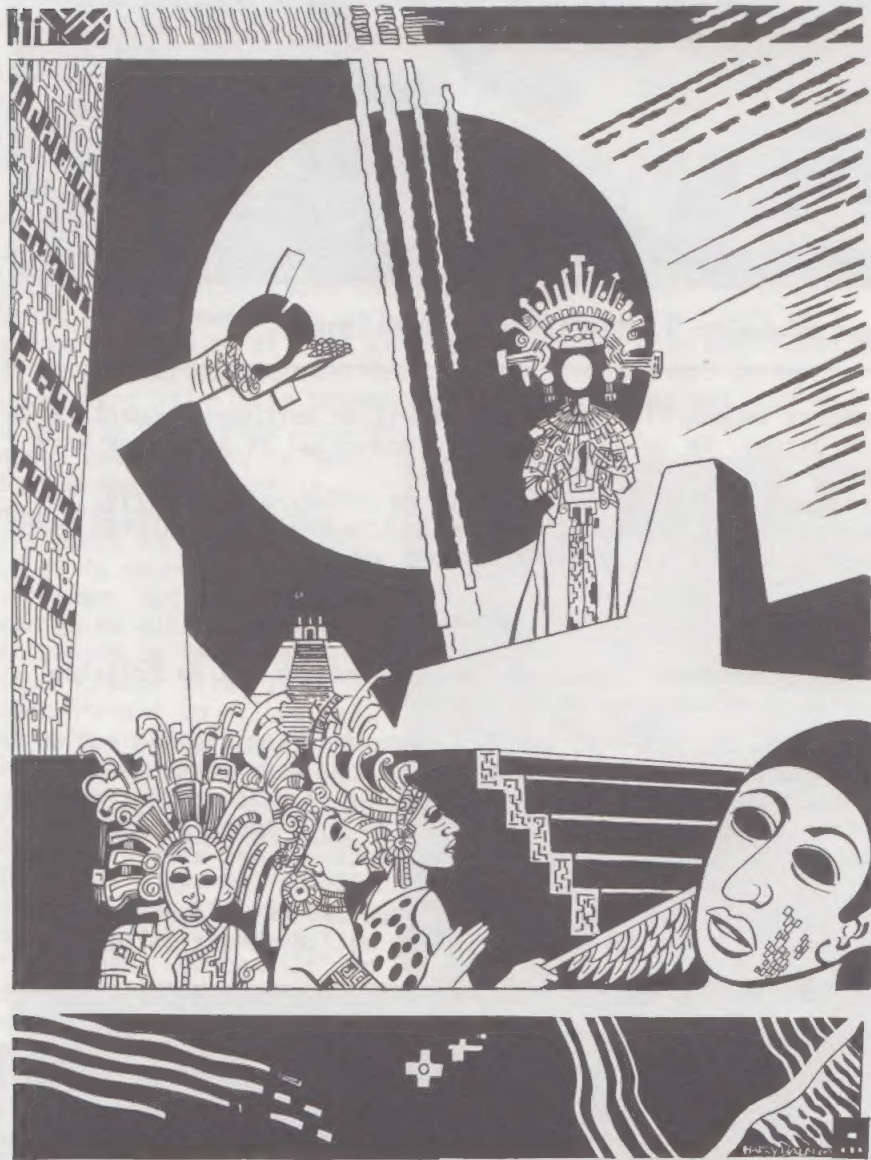
Als we dit nu vergelijken met de Arthur-legende zie je het verhaal van de Britten die een gevleugelde draak zien neerdalen op aarde, waaruit een man stapt die hun leider wordt: Uther Pendragon, oftewel Uther met de drakekop. Deze Uther wordt de vader van Arthur. Arthur wordt verleid door Morgane de heks, de zuster van Merlijn. Uit dat samenzijn komt later Modred voort, die het rijk van Arthur zal vernietigen op de slagvelden van Camlan. Arthur verdwijnt dan naar Avalon, nadat hij beloofd heeft terug te keren.

De god van de Tolteken zou ook terugkeren. Na iedere periode van 52 jaar moest het volk dat in de gaten houden. Het was een tragische voorspelling, want die periodes hebben ze steeds bijgehouden en uiteindelijk, weer na 52 jaar, brak het jaar 1517 aan, toen een blanke "god" met een baard verscheen: Cortez.

De indianen durfden geen strijd te voeren, want ze dachten dat hun god teruggekeerd was. Hierdoor heeft Cortez Zuid-Amerika kunnen veroveren, ten koste van de levens van miljoenen indianen. Er zit tussen deze twee verhalen dus een hele wonderlijke overeenkomst, en ik ben nu bezig platen te maken in de decoratieve stijl van de Maya's, maar met een geheel eigen visie en interpretatie.

Wat denk je met die platen te gaan doen?

Ik wil ze in ieder geval exposeren en ik wil er schilderijen van maken.

"Quetzalcoatl leidde zijn volk tot hoge welvaart en beschaving. Hij gaf hen het voedsel der goden: de maïs. En hij was als de zon, en allen die naar hem opzagen werden verblind."
(Quetzalcoatl - de gevederde slang)

Het Requiem aan de Nawa

In een interview heb je eens gezegd dat je het liefst historische strips tekent, omdat het romantische, heroïsche aspect je daar zo in aantrekt. Het liefst gedateerd tussen de Romeinse tijd en het jaar 1900. Ik weet dat je nu ook met iets totaal anders bezig bent, met de Tweede Wereldoorlog...

Het is een gegeven, waar ik al een tijd mee bezig was. In 1963/1964 heb ik een aantal tekeningen gemaakt bij verhalen van Dostojewski. Vorig jaar heb ik meegedaan aan een tentoon-

Requiem aan de Nawa, 1988

stelling van kunstenaarsboeken in een galerie in Heemstede, waar ik ook die tekeningen exposeerde. In die tijd las ik een boek over het beleg van Leningrad. Ineens voelde ik een verwantschap tussen die tijd en wat Dostojewski beschreef in "Memoires uit het ondergrondse". Wat er in dat verhaal gebeurde, speelde zich eigenlijk in het groot af in 1941. Het grote Russische lijden, zoals dat beschreven wordt door Dostojewski, Toergenjewa en Tolstoj, beleefde zijn finale tijdens de blokkade van Leningrad. Dit beleg (september 1941 - januari 1944) was één van de grootste drama's aller tijden.

Ik heb dit verbeeld in een "beeldverhaal", een serie van 35 platen met begeleidende tekst en titel. De platen gaan over de mensen in de belegerde stad. De beelden zijn dan ook niet aangenaam om te zien. Wat de sfeer betreft komt het een beetje in de buurt van de door mij bewonderde kunstenaars Edvard Munch en Käthe Kollwitz. Dat zijn kunstenaars, die aan het einde van de vorige en in het begin van deze eeuw heel sterk hebben gewerkt met het lijden, eenzaamheid, de donkere kant van het bestaan.

Heb je veel beeldmateriaal, historische foto's en dergelijke, gebruikt uit die jaren, of is het eerder een stuk voorstellingsvermogen?

Het laatste. Van het beleg van Leningrad is weinig beeldmateriaal over. Bovendien is het hele gebeuren rond Leningrad na de oorlog verdoezeld door Stalin. Er zijn films van gemaakt die later in de archieven verdwenen, zoals dat heet... Trouwens, al was er veel beeldmateriaal geweest: het is leuk om er een impressie van te krijgen, maar het liefst gebruik ik mijn fantasie. Foto's remmen vaak af, die maken het statisch. Dit gaat een heel andere kant uit dan een fotografische benadering.

Romantiek

Deze beelden van schuilkelders, hospitalen, ruïnes, honger, dood, prikkeldraad en kou staan in schrille tegenstelling tot hetgeen je gewoonlijk maakt: precieuze romantisch aandoende strips, sprookjesachtige prenten in pastelkleuren... de "romantische" Balm. Ben je romantisch van aard?

Ik ben wel romantisch van aard, dat wil zeggen: ik hanteer de Romantiek naar mijn inzicht als dat nodig is in mijn werk. Ik houd van de Romantiek zoals die in zijn beste vorm tot ons komt. De Romantiek heeft nu eenmaal de neiging te verwateren in sentimentaliteit. Ik houd van de "echte" Romantiek, die je vindt in de schilderkunst van Böcklin, van Friedrich en in de muziek van Mahler en Schubert. Maar Romantiek is in zoveel dingen te vinden. We hoeven niet steeds terug te gaan naar de periode uit de vorige eeuw. Romantiek kan ook vandaag de dag nog plaats vinden in ervaringen met dingen, mensen en gebeurtenissen.

Heb je veel tijd om dit soort projecten te realiseren?

Toen de Spaarnestad-studio werd ontbonden, in 1967, kwam ik voor de keus te staan: vormgever in vaste dienst of free-lance tekenaar. In mijn situatie gaf ik toch de voorkeur aan vast dienstverband bij V.N.U.. Het onzekere bestaan van de free-lancer lokte mij niet. Mijn keuze had wel tot gevolg dat ik een heel aantal jaren overdag niet tekende en 's avonds mijn schilderijen maakte. Toen kwamen voor *Donald Duck* de Arthur-

verhalen. Na deze serie eindigde het illustratiewerk weer voor langere tijd. Mijn tekenontwikkeling ging dus eigenlijk met horten en stoten, in tegenstelling tot die van anderen, die continu tekenen.

Strips voor de toekomst

Doe je verder nog iets aan strips?

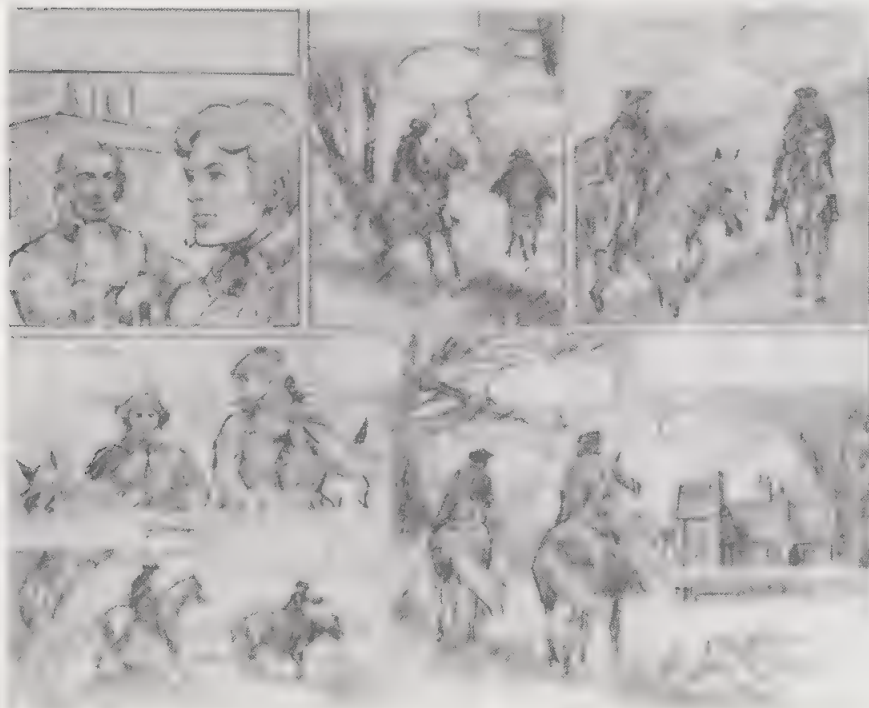
Er zijn twee projecten die ik al lang in mijn hoofd heb: *Lawrence van Arabië* en *Robert Roodhaar*. De eerste figuur is historisch. Voor *Sjors* heb ik ooit een drie-pagina-verhaal over Lawrence gemaakt. Achteraf vond ik dat verhaal wat summier. Bovendien zijn er onlangs weer nieuwe gegevens bekend geworden over Lawrence van Arabië. Ik hoop ooit nog eens een album te kunnen maken over deze figuur.

Een ander project waar ik mee bezig ben is *Robert Roodhaar*. Deze figuur komt voor in een roman van Sir Walter Scott. Ooit heb ik dit verhaal opgezet voor *Sjors*, maar daar zijn we toen van afgestapt. Nu ben ik er weer aan begonnen. Het is een wat detective-achtig verhaal. Er komen allerlei intriges in voor en het geeft aanleiding tot het maken van romantische tafere-len.

Eventueel zou ik door middel van dit project wel weer iets van vroeger willen laten terugkeren: de boekjes met beroemde verhalen, de zogenaamde "Classics", maar dan in een modernere opzet. Dit kan een eerste poging tot zo iets worden.

Ik hoop in de toekomst al deze plannen te kunnen verwezelijken. Als je hierbij denkt aan commercieel gewin, kun je beter op-houden of voor de reclame gaan werken. Waar het mij om gaat is het tekenen, dat boeiende vak waarin nog zoveel te leren en te ontdekken valt.

Koos Schulte

Open deuren

Welk een genoeg voor ons, aan kinderziektes lijdende, huisvlijtige, hatelijke, sausjesgietende, onverantwoorde, onleesbaar schrijvende, gemakzuchtige, zelfingenomen, fanta-sieloze, tuinkabouterige, groene, niveau ontberende, dood-doenerige, babbelende, stuntelige, duffe, bleke, kankerende, trendvolgende, voorspelbare, onkritische, napratende, zwakke, amateuristische, edoch toffe knakkers!

EMIELS COLUMN

Een waarlijk groot journalistiek en essayistisch talent heeft zich verwaardigd zijn licht te laten schijnen over onze bezigheden, daarbij de vinger leggend op schier talloze zere plekken en stekende bulten (zie Wordt Vervolgd 87).

Dat deze Grote Geest meer dan een half jaar achterloopt, is dan ook een microscopische trivialiteit.

In iets meer dan één bladzijde tekst heeft deze self-made goeroe van de stripkritiek nog meer aanmerkingen dan het hierboven genoemde (ik verzin 't niet).

Zo is Bieker een verbaal geweldenaar die niet echt leuk is (N.B. in het allereerste artikel dat-ie schreef). Mag ik even citeren uit een recensie van de Meester in Titanic 46 (ligt nog ovenwarm in de winkel!)? "... ze handelen over abstracte, metafysische problemen van zonde, schuld en angst, met name de ingeboren angst voor het ultieme thule van de dood", "Zelfs ... Suske en Wiske heeft sterke, magisch realistische trekken ...", en "... die vanwege hun minachting voor de metafysische orde werden gestraft met een eeuwig leven.", of "... lijkt een combinatie van de geëxalteerde heiligen op de schilderijen van El Greco en het monster van Frankenstein.". Me dunkt. Zou hij duidelijk willen maken hoe erudiet + ontwikkeld de Leraar is? Vast niet, zo zelfgeil is toch niemand? Maar ondertussen vrees ik de dag dat hij 't in z'n hoofd haalt een heus artikel te gaan schrijven.

We hebben de lezer weinig of niets meer te vertellen. Nee, onze Geëerde Grootheid dan, in Titanic het afgelopen jaar; recensies, twee interviews, een verslag van een tentoonstelling, "De Toestand" (=PrullenBak), en verder permanent gezeik over popartiesten, acteurs en (vooral) aktrices, tv-series en architectuur. In een stripblad, godbetert! En dan; te weinig aandacht voor de Nederlandse strip. Beste Pilaarheilige, noem eens snel een handvol auteurs of strips die de moeite van een nadere beschouwing waard zijn. Beperk je eenvoudigheidshalve maar tot die zaken die nog niet uit en te na uitgeplozen zijn.

Er wordt helemaal niet meer gepolemiseerd. Puik stukje huiswerk heb je daar geleverd; zou je ons blad gelezen hebben, wist je dat er *nooit* gepolemiseerd is, ondanks herhaalde oproepen onzerzijds.

Met de "Gouden Blunder" huilen we mee met de wolven in het bos. Inderdaad, een geintje kan heerlijk de mist ingaan als een povere geest het geheel serieus opvat.

Verder schoppen we niet meer tegen sex- en geweldstrips. Als Koning Eenoo dat zo graag wil, moet hij er zélf maar de rest van zijn leven over kankeren. Wij vinden het nu welletjes, er blijkt een markt voor te bestaan, zoals er een bestaat voor porno, heroïne, Michael Jackson en Suske en Wiske. Tast toe, als je wilt, lief publiek, maar kom achteraf niet huilen dat je niet gewaarschuwd was.

En dan; vermenging van belangen???

Goed geïnformeerd als je bent, weet je natuurlijk dat wij *geen* belangen hebben. Wij gaan zover een verliesgevend boek uit te geven, in de hoop dat met een volgend project goed te maken. Non-profit, wel eens van gehoord?

Noem eens een tijdschrift dat 't presteert 6 à 7 bladzijden in te ruimen voor reclame voor eigen produkten. Welk blad was het ook weer dat ruim 10 bladzijden wegnam voor een lul-lig omslagje? Verkopen jullie niet vrijwel elke strip tweemaal (een keer in 't blad en een keer als boek)? De naam is me even ontschoten, maar er is een periodiek dat onmiddellijk na 't begin z'n prijs verhoogde zonder er iets tegenover te stellen.

Onze vraagstelling behulpzaam en waarderend? Mag ik zo vrij zijn ons Illustere Voorbeeld nog eens aan te halen?

"Wie zijn uw favoriete schrijvers?", "Heeft u een voorkeur voor bepaalde films?", "Wat gebeurde er dan?", "Het valt me op, dat u altijd zulke prachtige vrouwen tekent." (Strip-schrift 203). Tja.

Van Oudheusden, zou je de euvele moed hebben je te vertonen in de buurt van ons redactielokaal, zul je er heel snel achterkomen wat ik zoal met de deuren ervan kan doen.

Emiel

DORP IN DE RIVIER

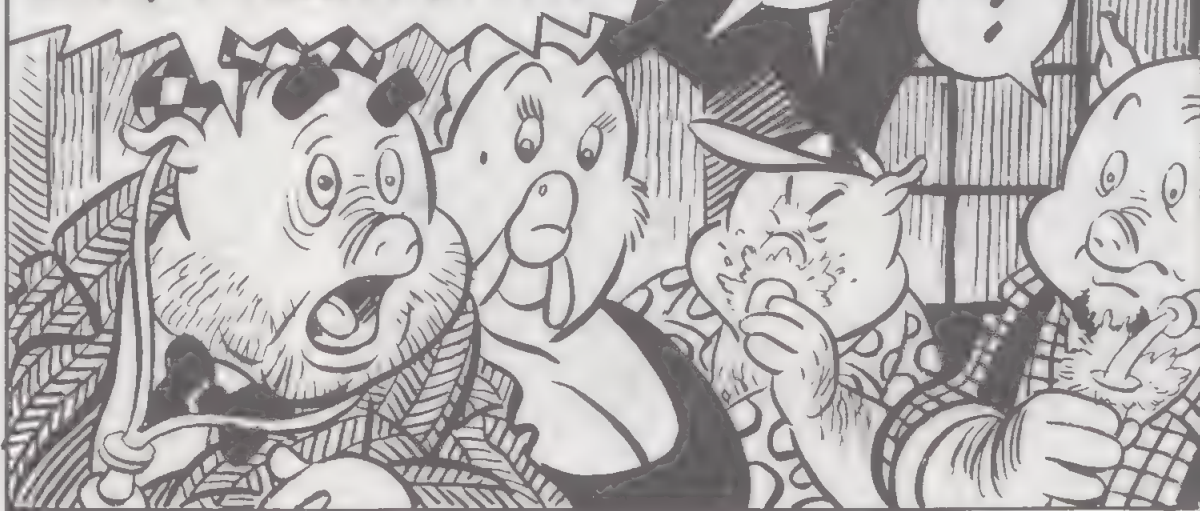
DOOR A. DEN DOOIER

LEGGEMA? JE TILT ME, MIEL!
DIE WAS TOCH KASTJE WIJLEN?

JAZEKER!
TOCH WAS HET
ZIJN STEM:
IN GODSNAAM,
LAAT ME ERIN!
DAT RIEP-IE...

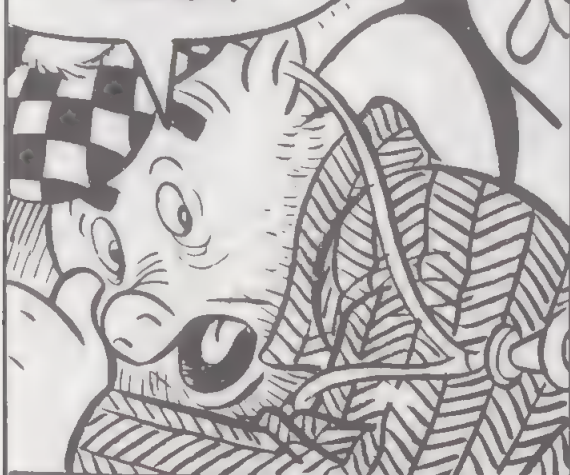
NEE! NIET DOEN!
LAAT 'M ER NIET IN!

RAUW KLINT DE KREET OP IN DE STILTE, DIE GEVALLEN IS NA
MIELS LAATSTE WOORDEN... DOKTER TOBBEMA HEEFT PLOTSELING
HET HOOFD GEHEVEN EN STAART MET WILDE BLIK VOOR ZICH HEEN...

7

NEE! NIET
BINNEN! WEG,
WEG!

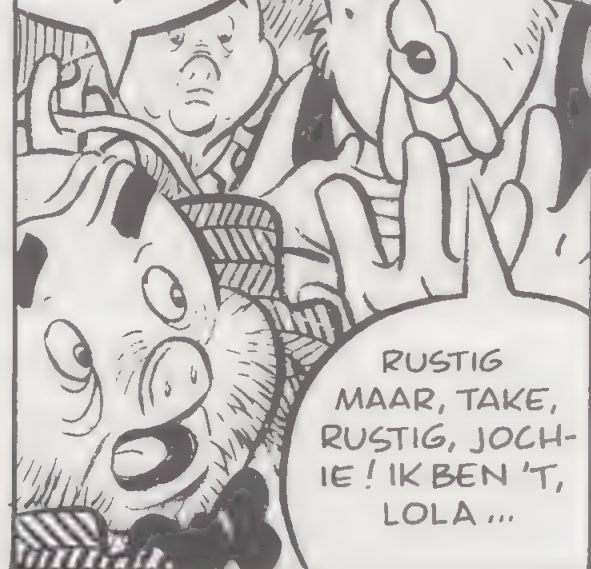
„ IN GROTE ANGST SLAAT HIJ
EEN HAND VOOR HET OMWOEL-
DE GELAAT EN DEINST TERUG...

„ NIET BESEFFEND DAT HIJ AAN
DE TAP GEZETEN IS, ZODAT HIJ
MET EEN BONK TEGEN MIELS
BEZAAGSELDE VLOER SLAAT...

„ MAAR DAT VERMAG HEM NIET
BIJ ZINNEN TE BRENGEN...

OOH! HU
IS ZO KOUD,
IJSKOUD!

RUSTIG
MAAR, TAKE,
RUSTIG, JOCH-
IE! IK BEN 'T,
LOLA...

„ DOCH OOK LOLA'S TEDER UITGESPROKEN WOORDEN BRENGEN
DE WERKLOZE MEDICUS NIET TOT BEDAREN... HET IS EEN
TREURIG GEZICHT DE GESTUDEERDE MAN ALS EEN REPELOOS
DIER WEG TE ZIEN KRUIPEN ONDER 'N PAS GEBOENDE TAFEL...

RAAK ME
NIET AAN,
LEGGEMA,
G,, GA
WEG!

MAAR TAKE,
IK...

HIJ ZIET ZE VLIAGEN,
LOLA! SPOKEN ZIET-IE!
LEGGEMA'S! DAT IS DE
DRANK! NEEM DE FLES!
DAT IS HET ENIGE DAT NU
HELPT, VREES IK!

„ EVEN AARZELT LOLA, DAN
VAT ZIJ FERM DE KRIJK EN
HOUDT DEZE DE ONTWORTELDE
ARTS VOOR...

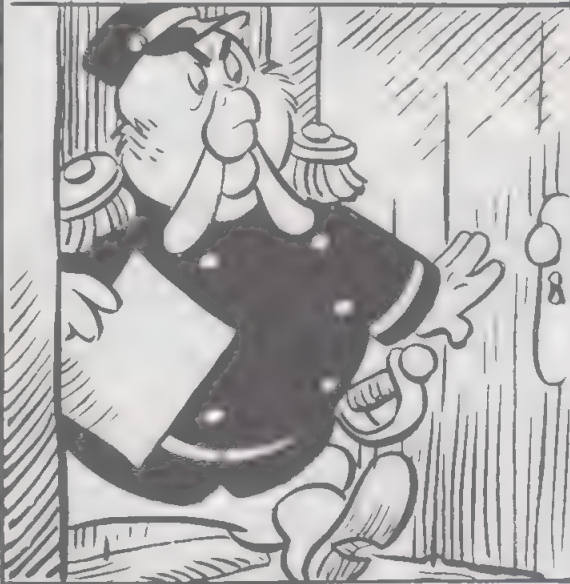
HIER, TAKE,
NEEM 'N SLOK!
DAT ZAL JE
DEUGD DOEN!

S...
SLOK
?...

„ HERKENNING DANST IN ZIJN
BLOEDDOORTROKKEN OGEN BIJ
'T ZIEN VAN SCHIEDAMS TROTS...

„DAN TREFT EEN ZUCHTJE WIND DE AANWEZIGEN ...

„EN KODDE KOBEMA, DE DORPS-VELDWACHTER DREUNT BINNEN ...

„ZIJN BLIK BLIJFT VERBAASD OP DOKTER TOBBEMA RUSTEN, DIE, LEUNEND IN LOLA'S MOLLIGE ARMEN ALS WAS HIJ EEN HONGERIGE BABY, DE FLES JENEVER MET FORSE TEUGEN LEEG KLOKT ...

WÁÁR-BIJ? ...

8

BIJ DIT AANHOUDINGSBEVEL VOOR TOBBEMA, TAKE, VOORMALIG HUISARTS AL-HIER ...

„WEGENS SCHENDING VAN DE OPENBARE ORDE, TE WETEN HET ONZEDELIIK BETASTEN VAN EEN MINDERJARIGE ...

'N DIEPROZE GLOED OVER-TREKT LOLA'S ANDERS ZO ROOMBLANKE KONEN ...

DAT WAS 'N ONGELUKJE, NONDEJU! TAKE WILDE DAT KIND HELPEN!

DAT ZAL DE RECHTER WEL UITMAKEN!

O JA? EN ZAL IK DIE RECHTER DAN OOK EENS MELDEN HOEVEEL MALEN JIJ MIJ HEBT BEKEURD WEGENS SCHENDING VAN DE OPENBARE ORDE EN HOEVEEL KEREN WIJ DAT IN DER MINNE GESCHIKT HEBBEN?

EH ...

„WOORDELOOS BLIKT DE ONTHUTSTE DIENDER DE ONTKETENDE SOCIAAL WERKSTER AAN ...

„EN ZAL IK DAN TEVENS JE VROUW 'NS VERTELLEN WAAR JE OP JE AVONDRONDE ALTIJD EVEN AFSTAPT VOOR EEN SPECIALE MASSAGE VAN JE STIJVE GEWRICHTEN!?!

M„MAAR LOLA, DAT-DAT IS CHANTAGE!

PRECIES!

„EVEN ZWELT KODDES BORSTKAS MACHTIG OP ... OM EVEN SNEL WEER LEEG TE LOPE, ALS WAS ER SPRAKE VAN 'N INFERIEUR SOORT CONDOOM ...

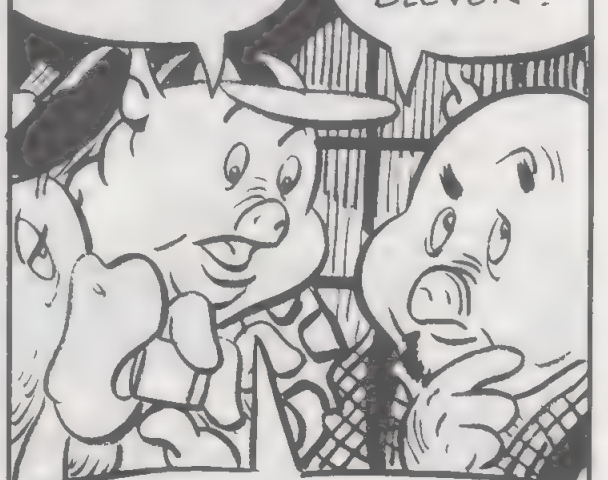

GEEF MIJ 'N BORREL, MIEL ...

STAAT ER AL, OUDSTE!

VOORUIT, MIEL, VERTEL NOU 'NS VERDER ...

EH ... WAAR WAS IK GE-BLEVEN?

„BIJ DIE STEM, DIE VRESELIJKE STEM, ALS KWAM HIJ VAN GENE ZIJDE VAN HET GRAF ... LEGGEMA!

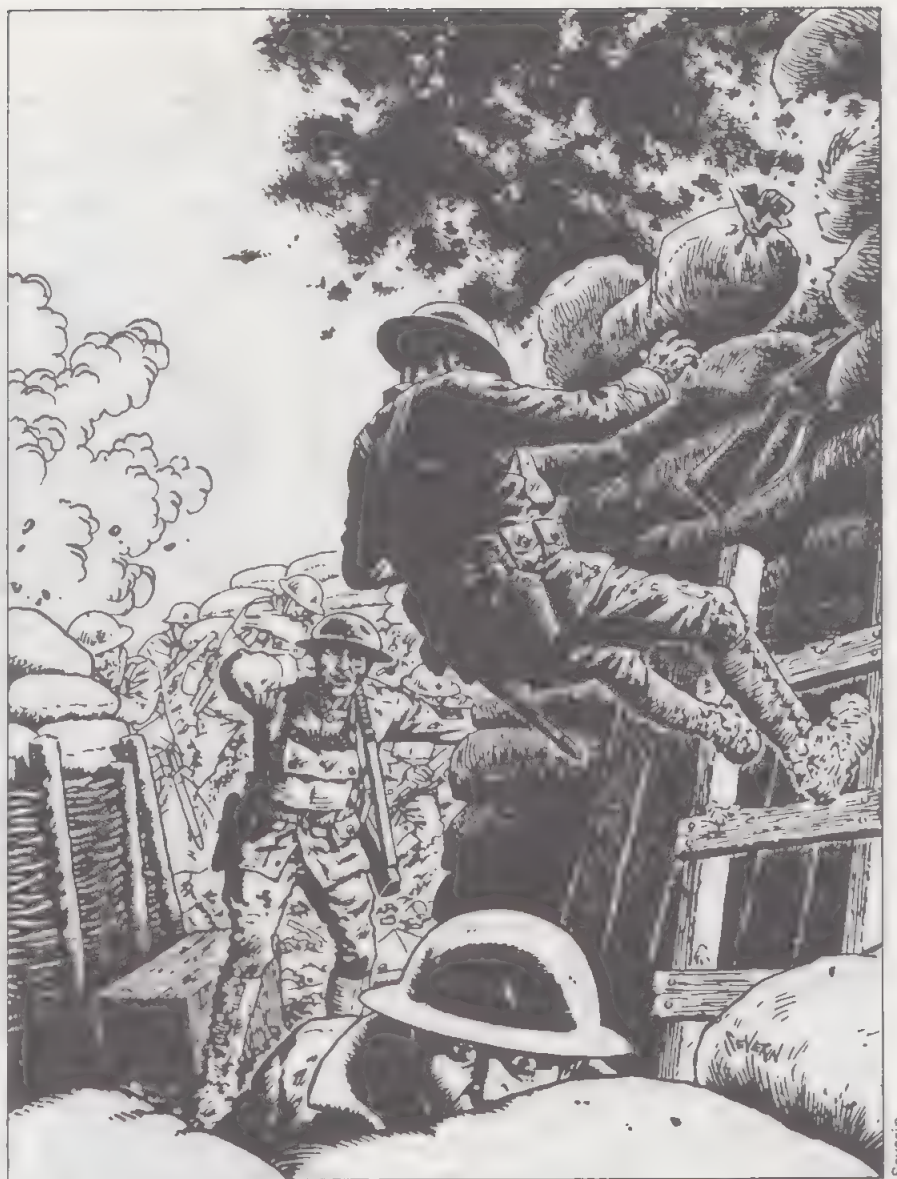
Kort Amerikaans

Laat ik deze rubriek beginnen met twee boeken op Europees formaat van uitgeverij Eclipse, die op het moment dat ik dit schrijf nog niet verschenen zijn.

Pigeons From Hell is een horrorverhaal dat is gebaseerd op een kort verhaal van Robert E. Howard (bekend van *Conan*). Tijdens de depressie van de jaren dertig zoeken twee mensen uit New England onderdak in een verlaten vooroorlogse villa en ze beleven daar een nacht vol onheil. Behalve het scenario (het oorspronkelijke korte verhaal wordt door Stephen King een van de beste korte verhalen van de 20ste eeuw genoemd) lijkt mij ook het tekenwerk interessant. De full-colour tekeningen van Scott Hampton deden al in comics als *Twisted Tales* en *Alien Worlds* die van iemand als Don Lawrence verbleken. En nu heeft hij twee jaren zitten zwoegen op niet meer dan 64 pagina's... Het boek lijkt mij de 7.95 dollar die ervoor gevraagd wordt dan ook meer dan waard.

Iets heel nieuws is *Brought to Light*. In dit boek probeert men om actuele politieke thema's in stripvorm te behandelen. Het boek bevat twee verhalen met betrekking tot het Irangate-schandaal: *Shadowplay*, *The Secret Team* en *Flashpoint*, *The La Penca Bombing*. *Shadowplay* volgt de hoofdrolspelers in het Iran/ contra schandaal gedurende een voorgeschiedenis van meer dan dertig jaar. Tekst van Alan Moore (op het moment de schrijver in Amerika) en tekeningen van Bill Sienkiewicz (ondermeer bekend van *Elektra* en *The New Mutants*). *Flashpoint* gaat over de speurtocht van twee journalisten naar de La Penca bomaanslag, waarvan een dozijn journalisten het slachtoffer was. Tekst Joyce Brabner (mij onbekend) en tekeningen van Tom Yeates (een tekenaar die goed verzorgd werk aflevert: bekijk het tekenwerk uit het pre-Moore *Swamp Thing* tijdperk maar eens). Het zal interessant zijn om de 72 pagina's van dit boek (prijs 8.95 dollar) te vergelijken met wat we al uit de krant of van de tv te weten zijn gekomen.

De "nieuwste" comic van superschrijver Alan Moore heet *V for Vendetta*. De strip verscheen eerder in het Britse blad *Warrior* maar werd daar niet afgemaakt. De nieuwe 10-delige uitgave van DC zal nu eerst het oude materiaal herdrukken en er daarna een

Severin

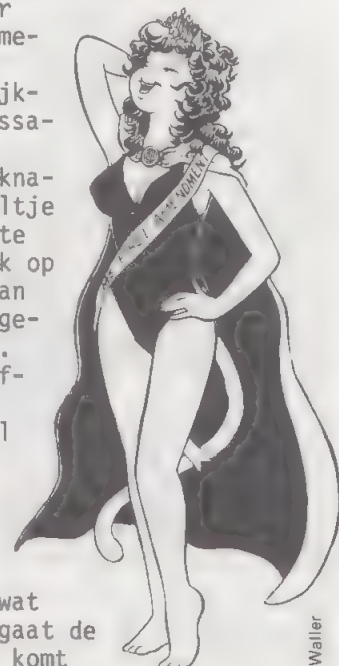

Lloyd

nieuw eind aan breien. De strip speelt zich af in een Orwel-lians Engeland, dat na een atoomoorlog is ontstaan. Slechts één individu, de geheimzinnige, gemaskerde V, durft zich tegen het oppermachtige systeem te verzetten en slaagt erin het slag na slag toe te brengen. Met zware lijnen en veel schaduwen weet David Lloyd dit sombere Moore-scenario kracht bij te zetten. Een heel ander soort comic is *Semper Fi*. "Semper Fi" is de lijfspreuk van het Amerikaanse korps mariniers en daarmee is ook meteen het karakter van deze strip duidelijk: het is een strip over oorlog en militaire aangelegenheden. De opzet van de serie is niet alledaags: er wordt uitgegaan van een familie die van generatie op generatie deel uitmaakte van het korps mariniers. Door de verschillende generaties te laten zien, krijgt men een strip met steeds verschillende hoofdpersonen in steeds wisselende periodes. Waarschijnlijk profiteert deze strip van het huidige klimaat in Amerika, waar steeds meer belangstelling komt voor militaire zaken, hetgeen blijkt uit films als *Platoon* en *Full Metal Jacket*, bladen als *Soldier of Fortune* en een strip als *Nam* (om maar eens wat bij elkaar te gooien). Het eerste deeltje heeft zeer sterke, zeer realistische tekeningen van John Severin (die samen met Sam Glanzman de tekentechnische kant van de serie voor zijn rekening zal nemen). Ook de teksten van Palladino zijn vrij levensecht (logisch: hij heeft ook zelf als marinier aan gevechten deelgenomen), al zijn de Amerikaanse soldaten in de strip natuurlijk toch wel wat succesvoller dan in werkelijkheid (maar ook dat is logisch bij een massauitgeverij als Marvel).

Ook heel krijgshaftig is *Den* in de gelijknamige strip van Corben. In het eerste deeltje (van het derde verhaal) gaat hij tenminste als een science-fiction-Rambo tekeer. Ook op een ander gebied heeft Corben de strip aan de smaak van het Amerikaanse publiek aangepast; de strip is nu heel wat 'gekleder'. De tekeningen van Corben zijn wel hetzelfde gebleven.

Hoe puriteins het Amerikaanse publiek wel niet is, blijkt uit de reacties op een onschuldige strip als *Omaha*. Deze goedgeschreven en -getekende dierenstrip gaat over het dansende katje Omaha. Omdat dit stoeipoesje van tijd tot tijd niet helemaal gekleed gaat, is er nogal wat kritiek op deze strip gekomen. Gelukkig gaat de uitgave van deze comic gewoon door en er komt

Waller

nu ook een paperback van deze serie. Oh ja, voordat ik het vergeet: tekst en tekeningen zijn van Reed Waller. Nu we toch in deze hoek zitten kan ik meteen *The Black Kiss* van Howard Chaykin bespreken. Deze comic wordt door de uitgever (Vortex) verpakt in plastic verkocht. Hier zijn twee redenen voor te bedenken: 1. de uitgever wil niet dat de klant ziet dat hij \$ 1.25 betaalt voor maar 10 (tien!) pagina's of 2. de uitgever ziet ook wel in dat de klant de comic niet zou kopen als hij de inhoud zou zien. Die inhoud bestaat vrijwel uitsluitend uit grove, seksueel getinte situaties. Misschien zou dit blad beter in sexshops verkocht kunnen worden.

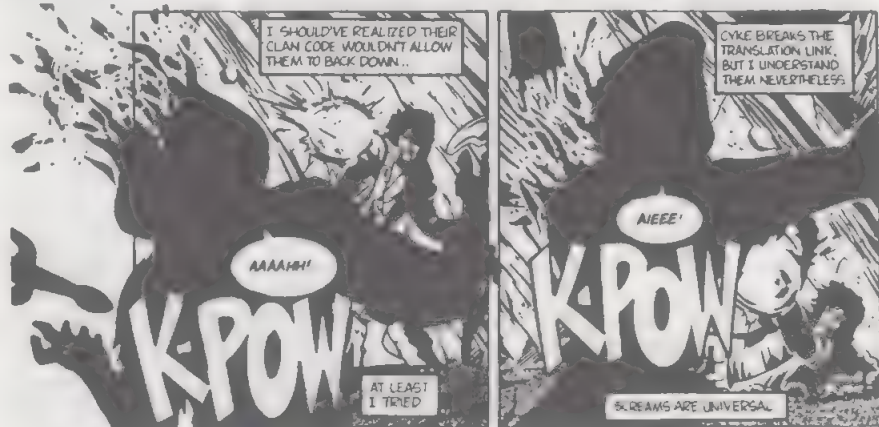

Gelukkig zijn er strips die wel voor een breed publiek geschikt zijn. Zo brengt uitgeverij Marvel ons de nieuwe serie *Wolverine*. Wolverine is een superheld die zijn tegenstanders met zijn klauwen bestrijdt. Daarnaast is hij lid van de X-mannen. Bij zijn acties vallen nogal wat slachtoffers. Volgens de schrijver (Chris Claremont) vallen er in deel één maar liefst 125 doden. Aan dergelijke lectuur kan de kinderkamer met een gerust hart toevertrouwd worden. De serie is immers een produkt van uitgeverij Marvel en die hoeft zich ervoor om in haar produkten krachttermen of naaktscènes toe te laten.

Een andere uitgave van Marvel is de nieuwe serie van Bill Sienkiewicz. Na *Elektra* is het duidelijk dat Bill onze aandacht verdient. Zijn nieuwste project *Stray Toasters* heeft hij niet alleen getekend, maar ook geschreven. Behalve sterk afwijkend tekenwerk, krijgen we nu ook nog een buitengewoon verhaal. In een verre toekomst zijn de mensen afhankelijk geworden van de robots die hen bedienen. Als deze robots krankjorum worden en hun meesters om zeep helpen, moet iemand achter de waanzinnige aan die hiervoor verantwoordelijk is.

Een andere science-fictionstrip is *Deathhawk*. Deze strip is heel wat 'gewoner' en gaat over een huurling die een relikwie van een verdwenen buitenaardse beschaving in handen moet zien te krijgen. Wat het verhaal leuk maakt, is het tegenspel van zijn charmante vrouwelijke tegenstander. Ook het goed verzorgde tekenwerk van Adam Hughes draagt ertoe bij om van het geheel een van de betere zwartwitstrips te maken.

Via een grote sprong in de tijd komen we uit bij onze volgende comic: *Rocketeer Adventure Magazine*. Comic? Ja, de naam doet anders vermoeden, maar het is toch echt een uitgave op comics-formaat. De comic gaat over Cliff Secord, die een geheimzinnig raketpak heeft, waarmee hij kan vliegen. Het tekenwerk van de *Rocketeer*-serie van Dave Stevens (in het Nederlands verschenen bij Arboris) ademt weer helemaal de atmosfeer van de jaren dertig uit en Betty ziet er weer verrukkelijk uit. Helaas is de comic niet helemaal gevuld met Dave Stevens. Over het tekenwerk van de 'opvulstrip' valt niet te klagen; Mike Kaluta levert weer prachtige plaatjes af. Niet zo mooi echter is het script van Elaine Lee (verantwoordelijk voor de filmflop van vorig jaar *Ishtar*) omdat het teveel vergt van de lezer (veel accenten, uitvindingen e.d.).

"Waarom zou je het goedkoop doen, als het ook duur kan?", is wat uitgeverij Marvel volgens fans denkt. Nadat de *Silver Surfer* door Stan Lee en Moebius eerst in twee deeltjes van een dollar elk was uitgegeven, komt er nu ook een hardcover-editie van maar liefst \$ 19.95. Wat extra pagina's en een nieuwe inkleuring moeten de vertienvoudiging van de oorspronkelijke prijs rechtvaardigen.

John Byrne is terug bij Marvel! Enige jaren geleden werd de bij de fans zo geliefde tekenaar door DC weggekocht bij Marvel om voor hen een nieuwe *Superman* te maken. Nadat het aanvankelijke enthousiasme over de Byrne-Superman was weggeëb, kwam er hoe langer hoe meer kritiek op de veranderingen die hij had aangebracht. Een kritisch artikel in *Time* over de nieuwe 'volwassen' Superman was de druppel die voor Byrne de emmer deed overlopen. Doordat bij Marvel inmiddels hoofdredakteur Jim Shooter, met wie Byrne een hooglopend conflict had, was verdwenen, was de weg voor een terugkeer naar Marvel vrij. Daar zal hij nu m.i.v. nr. 42 aan de *West Coast Avengers* gaan werken. Verder zijn er plannen voor een nieuwe *She-Hulk*-serie. Ook George Perez is terug op zijn oude stek, bij *New Teen Titans*, de superheldengroep waarmee hij zijn grootste roem oogste. Vanaf nr. 50 zullen de tekeningen van George Perez daar te zien zijn. Helaas zal hij *Wonder Woman* m.i.v. nr. 25 verlaten.

Mazzuchelli

Al dat Amerikaanse materiaal kan de Nederlandse lezer slechts zelden in zijn eigen taal lezen. Alleen uitgeverij Juniorpress/Baldakijn wil nogal eens wat vertalen. Laten wij daarom hieronder maar eens wat uitgaven van deze uitgeverij bespreken. Hoofdpersoon van de nieuwe serie *Alf* is een harig televisiemonster. Deze serie was in Amerika een groot succes. Dat laat volgens mij maar één conclusie toe: Amerikanen hebben een uiterst *melig* gevoel voor humor. Ook wereldberoemd is de hoofdpersoon uit *De Man van Staal*-omnibus, Superman. Enkele jaren geleden veroorzaakte de schepping van de nieuwe Superman door schrijver/tekenaar John Byrne nogal wat deining in de USA. Waarom dat zo was, is mij een raadsel, want ik zie geen grote verschillen tussen de 'oude' en de 'nieuwe' Superman. Wel is de Byrne-Superman in deze omnibus beter geschreven en getekend dan vroeger. De kracht van het tekenwerk zit echter niet in de originaliteit, maar in de superieure afwerking. Wie originaliteit wil, zou eens moeten kijken naar *Marvel*

Superhelden Special 36 en 37. Die bevatten de Amerikaanse *Daredevil-comics 227-233* met teksten van Frank Miller en tekeningen van David Mazzuchelli. Het verhaal laat zien waarom superhelden hun geheime identiteit hard nodig hebben. Als de identiteit van Daredevil (in het dagelijkse leven advocaat Matt Murdock) namelijk bekend wordt, grijpt superschurk Kingpin zijn kans om zijn tegenstander te ruïneren. Het verhaal wordt op een wat fragmentarische wijze verteld en bevat enkele boeiende bijfiguren (o.a. een Rambo-persiflage en een zeer gewelddadige verpleegster). Ook de tekeningen van David Mazzuchelli, in een stijl die wel wat lijkt op die van Alex Toth, spreken mij zeer aan. Hij weet op een originele manier een verhaal in beeld te brengen. Let bijvoorbeeld maar eens op de openingspagina, één van de fraaiste die ik ooit gezien heb. Een heel andere superheld dan Daredevil is de *Punisher* die te zien is in *Limited serie nr. 6* (dit is één boek). De Punisher ziet zijn strijd tegen de onderwereld als een oorlog en hij gebruikt methoden en wapens die bij die opvatting passen. In zijn pogingen om de misdaad te bestrijden krijgt hij in dit boek steun van een organisatie die een heel legertje Punishers op de been wil brengen. De tekeningen van het verhaal zijn vrij middelmatig, net als het verhaal zelf, dat in het begin nog weet te boeien, maar dan afzakt.

Een boeiende confrontatie van de zachte (Daredevil) en de harde (Punisher) wijze van misdaadbestrijding zien we in *Marvel Superhelden Special 38*. Zowel tekst als tekeningen zijn van de hand van Frank Miller uit *Daredevil 181-183*. We zien een boeiende confrontatie tussen Daredevil en Punisher met als achtergrond het beladen thema van drugsgebruik door kinderen. Miller geeft het verhaal weer gestalte in zijn explosieve, expressieve stijl.

Laatste Nederlandstalige comic die ik wil behandelen, is de nieuwe *Hulk* uit de serie met dezelfde naam. Het verschil met de oude Hulk zit hem niet alleen in de kleur (grijs i.p.v. groen) maar ook in de toegenomen intelligentie. Schrijver Peter David heeft met deze karakterverandering gezorgd voor enorm verbeterde verhalen. Ook de zeer gedetailleerde tekeningen van David McFarlane, die Frank Miller in populariteit aan het overtreffen is, dragen veel bij aan de toegenomen leesbaarheid.

Ton Vanderwheels

Alle artikelen uit deze rubriek zijn verkrijgbaar door overmaking van het totaalbedrag naar postgiro 3253937 of Amro Bank rek.nr. 44.06.30.959, t.n.v. Stichting Zet.El te Nijmegen. Levertijd ongeveer twee weken.

We zijn steeds op zoek naar uitbreiding voor deze rubriek. Heb jij ook een handige index van een tijdschrift of auteur gemaakt? Schrijf ons!

GESCHIEDENIS GETEKEND: 17 beschouwingen over historische strips, door Leuvense geschiedenisstudenten (plm. 100 pagina's ingenaaid in slappe koft) f 17,50

TITANIC-INDEX: overzicht op titel en op auteur van de nummers 1 t/m 25 van het maandblad Titanic (4 pag. Titanicformaat op stevig papier) f 3,50

THE RIVER: op 'Apocalypse Now' geïnspireerde zeefdruk van Bert van der Meij. In de kleuren zwart en groen. 60x84 cm., genummerd en gesigneerd. f 35,00

TANTE LENY PRESENTEERT / MODERN PAPIER / GEKLEURDE OMELET / TALENT-INDEX: volledig overzicht van de strips in deze vier bladen, plus een herdruk van de zeldzame Talent nr. 6A (40 pag. A5) f 5,00

ZOZOLALA-KLASSIEK: de eerste 12 nummers integraal herdrukt, met toevoeging van 5 extra strippagina's en informatie over Stichting Zet.El. 190 pagina's zwartwit, slappe koft met linnen rug. f 30,00

MIS MASTER'S ~~VOICE~~ FUCK: strip van Bert van der Meij (36 pag. 15x15 cm) f 4,95

ZL
POST
Service

STRIPSPECIAL: verschenen tgv. de Tweede Nijmeegse Stripdag (27-4-1986). Strips van zeven Nijmeegse amateurtekenaars (40 pagina's zwartwit A5) f 1,50

STRIP-KAARTEN: 7 kaarten met tekeningen van Servais, Comès, Varenne, Giardino, Bert Vandermeij, Erika Raven en Frissen. Bekend van de omslag van ZL 25, maar wel op steviger papier (zwartwit) f 2,75

Distributie
HET RAADSEL
-AMSTERDAM-

DE VERLEVENDE

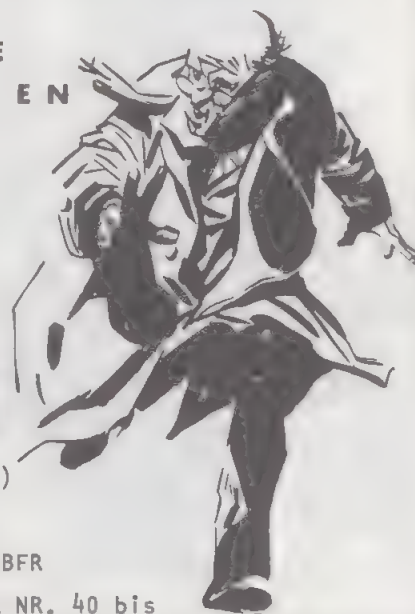
EN
ANDERE
VERHALEN

9 KLASSIEKE EC SUSPENSE-STORIES DOOR BERNIE KRIGSTEIN
60 PAGINA'S ZWART-WIT OP GROOT FORMAAT (25x34 CM)
GEBONDEN IN BLAUW LINNEN MET STOFOMSLAG
MET EEN LOSSE, GENUMMERDE EN GESIGNEERDE PRENT
BEPERKTE OPLAGE VAN 475 EX. f 69,50/1320 BFR

DE LODEN OGEN

DOOR ALBERTO BRECCIA EN HÉCTOR OESTERHELD
84 PAGINA'S ZWART-WIT OP GROOT FORMAAT (25x34 CM)
GEBONDEN IN GRIJS LINNEN MET STOFOMSLAG
MET EEN LOSSE, GENUMMERDE EN GESIGNEERDE PRENT
BEPERKTE OPLAGE VAN 400 EX. f 79,50/1510 BFR

LEES MEER OVER KRIGSTEIN EN BRECCIA IN ZOZOLALA EXTRA NR. 40 bis

HET LAATSTE OORDEEL

Heuvel

Het Theorema van Bell 1 (Schultheiss)

Shalby komt vanuit een Amerikaanse gevangenis in een topsecret complex van het leger, waar experimenten op hem worden gedaan. Hij ontsnapt meer dood dan levend en vlucht naar Labrador. Daar vindt hij een door de kou gemummificeerd lijk. Op het paspoort van de dode een foto die sprekend op hem lijkt. Daarop neemt hij de identiteit van deze Amsetstein over en vlucht naar naar West-Duitsland, achtervolgd door veiligheidsagenten... Het verhaal... XIII komt nog het dichtst in de buurt, niet alleen door de elementen die boven al werden aangestipt, maar ook doordat Shalby in deel 2 (al uit in het Frans) temaken krijgt met een groep meedogenloze lui die op zoek zijn naar Amsetstein. Hij krijgt dan echter ook sporadische toevallen, die gepaard gaan met visioenen die te maken hebben met deze Amsetstein. Is hij dan toch zelf deze man? Is het iets dat hij heeft overgehouden van de geheimzinnige medische experimenten? Of heeft het te maken met het werk van Amsetstein, het theorema, iets meta(?)fysisch?

Het verhaal is dus op een andere manier geheimzinnig dan XIII, waar alles in ieder geval rationeel en logisch is. Ook de tekenstijl van Schultheiss geeft, natuurlijk, een heel andere sfeer dan de cleane tekeningen van Vance. Schultheiss is hier meer op dreef dan in *Het mierenest van Lagos*, met af en toe heel mooie aquarellen. Het bloed vloeit vrij overdadig, en de hoofdpersoon is nogal hard van aard. Dat past wel een beetje bij de gebeurtenissen, maar af en toe, zoals bij de verkrachtingsscène, gaat hij over de schreef. Misschien is dat wel eigen aan Schultheiss...

Alles bij elkaar is dit toch wel erg de moeite, met name als de auteur in elk volgend deel zoveel vooruitgang kan boeken, en zo'n totaal ander décor en tempo van verhaal kan brengen, als bij de eerste twee. En het elke keer zoveel geheimzinniger kan maken...

(René)

Uitg. Arboris; f 24,95/495 Bfr.; 46 pag. kleur, gekart.

Batman — The Killing Joke (Bolland & Moore)

Alweer in de tweede druk is *The Killing Joke* verschenen, voor Amerikaanse begrippen razendsnel. Een dergelijk succes kende ook *The Dark Knight Returns* van Frank Miller. Wat veroorzaakt die hausse? Is er een duidelijk verschil tussen deze comics en het doorsnee superhelden-verhaal? Natuurlijk is de Batman, soms met assistent Robin, een populaire figuur die ook al een tv-serie op zijn naam heeft staan. En natuurlijk behoren Alan Moore en Brian Bolland, en in het tweede geval Frank Miller, tot de top van schrijvers en tekenaars in Amerika. Maar toch: vertelt de Batman-cyclus nog wel over de overwinningen van een Supermens? Is het nog wel die strijd tussen goed en kwaad, zwart en wit die de doorsnee comic zo typeert (maar ook het typisch Amerikaanse Wrestling bijvoorbeeld)?

De figuren in Batman doen veeleer denken aan levende mensen, mede door hun verleden en relaties tot anderen. Mensen met een hart, dat gebroken kan worden zoals dat van *the Joker* die panisch tracht te bewijzen dat zijn gekte niet typerend voor hem is, maar iets dat iedereen, na een traumatische ervaring of verlies, kan overvallen. En heeft hij daarin geen gelijk? Wordt Batman, in "the Return", ook niet geplaagd door herinneringen aan de (zinloze) moord op zijn ouders, is dat niet zijn drijfveer? Wie is eigenlijk de hoofdpersoon in *The Killing Joke*? Is het Batman, die in de bres springt voor zijn oudste vriend, of is het de Joker, die zijn zucht naar de (h)erkenning van zijn menselijkheid tot in het weezinwekkende doorzet. Ondanks de vreemde uitdossingen -die verworden tot louter onderscheidingstekens, hoogstens tot accentuaties ter onderstreping van de persoonlijkheid- van de personages wordt het mens tegen mens. De fysieke confrontaties zijn nog niet te vermijden, maar ze lopen anders af.

De comic vermenschlijkt en één van de meeslependste voorbeelden daarvan is *The Killing Joke*. Vooralsnog niet in het Nederlands maar desondanks de moeite waard.

(Geert)

Uitg. DC; f 11,-; 46 pag. kleur, comicformaat.

January Jones 1: Dodenrit naar Monte Carlo (Heuvel & Lodewijk)

Ergens eind jaren '30 maakt de Amerikaanse aviatrix January Jones, op haar promotietournee door Europa, een tussenstop in Nederland. Terwijl zij de journalisten te woord staat vat haar Havilland Comet echter "spontaan" vlam en explodeert. Dat is het begin van een avontuur waarin January verder voornamelijk per auto zal reizen. Ze wordt door de Amerikaanse geheime

dienst, in de persoon van agent X1, gedwongen mee te doen aan de rally van Monte Carlo, om zo een microfilm van Tallinn (het startpunt van de rally in Estland) naar Nederland te brengen. Ze wordt daarbij uiteraard dwarsgezeten door de Duitse Sicherheitsdienst en de Abwehr.

De dappere heldin, haar krentenbollen etende bijrijder, de gewetenloze en nogal domme Duitsers, de geniepige Italiaanse rally rijders, het zijn allemaal stereotype figuren in een avonturenstrip zonder écht verrassende wendingen. Het rechttoe-rechtaan verhaal en de slapstick-humor zullen waarschijnlijk jongere lezers meer aanspreken, en die zullen wellicht ook niet zo gauw geïrriteerd raken door de vaak wat erg opvallende overeenkomsten met bepaalde films (wat we trouwens wel gewend zijn van Lodewijk).

De strip is het debuut van Erik Heuvel, die de Klare Lijn al goed in z'n vingers heeft. De personages zijn misschien nog wat onpersoonlijk getekend (zo is een naaktscène met January in een donkere kerker eerder lachwekkend dan komisch), maar de auto's, de vliegtuigen, de achtergronden en de perspectieven zijn technisch nagenoeg perfect. Een opmerkelijk eerste album, en als Heuvel de kans krijgt zijn talent verder te ontwikkelen zal hij het zeker (ook buiten Nederland) nog ver schoppen.

Uitg. Oberon; f 6,95/140 Bfr; 46 pag. kleur

(Peter)

AGENDA

In **Galerie Espace B.D.** is van 5 tot en met 31 oktober een expositie van origineel tekenwerk van *Cosey* te zien.

Adres: Ferdinand Cocq Plein 2 te Brussel. Open: 11.00 tot 20.00 uur, zondag 13.00 tot 18.00 uur. Tel.: 02/51.26.869.

Galerie Sans Titre exposeert van 7 oktober tot 5 november zo'n 70 portretten van de figuur Robbedoes, gemaakt door verschillende tekenaars (o.a. Juillard, Schuiten, Swarte, Bourgeon) ter gelegenheid van zijn 50e verjaardag.

Adres: Léopoldstraat 7 te Brussel. Open: 11.00 tot 19.00 uur. Telefoon: 01/21.75.370.

Op zaterdag 22 oktober signeert Peter de Smet zijn nieuwe albums bij stripwinkel De Generaal in Haarlem (van 11.30 tot 13.00 uur) en bij stripwinkel Eppo in Eindhoven (van 15.30 tot 17.00 uur).

Onder de titel *De Gouden Eeuw* vindt op **4, 5 en 6 november** a.s. weer de **Strip-3-daagse** plaats in het Congresgebouw in Den Haag. Dit jaar is het eigenlijk een 2½-daagse, aangezien het hoofdonderdeel, de beurs, alleen op zaterdag en zondag plaatsvindt.

Op vrijdagavond wordt het programma geopend met het Stripgala, waarop o.a. de StripschapPrijs (aan Toon van Driel) en de StripschapPenningen (aan Tardi, Aart Clercx en de Wiroja's) worden uitgereikt en de langverwachte Bommelkatalogus en het Bommelcuriosa-boek worden gepresenteerd. In de nieuwe Statenhallen zijn o.a. de boekenbeurs (met winkels, uitgeverijen en signerende tekenaars) en de ruilbeurs ondergebracht.

In de grote hal en in de aangrenzende zalen en foyers zijn diverse tentoonstellingen te bezichtigen, o.a. van Tardi, Johan de Moor (Kasper), Lax (Blitz), The Art of European Comix, de geschiedenis van de strip en de striptekenswedstrijd van Veronica. In de twee bioscoopzalen worden tekenfilms gedraaid, er zijn twee stripveilingen (zaterdag Vandersteen, zondag algemeen), er is een stripkwis (zondag), een video-wall (waar o.a. opnames van vrijdagavond te zien zijn), een grimeur, diverse optredens, boekpresentaties en onder de titel *Het Debat* vindt een aantal paneldiskussies plaats over de vraag "Zijn strips verleden tijd?".

Meer informatie is te vinden in de programmakrant, die vanaf half oktober overal gratis verkrijgbaar is. Daarin o.a. ook een kortingbon voor treinreizigers (20% op een retourtje). De beurs is zaterdag open van 9.00 tot 18.00 uur en zondag van 10.00 tot 18.00 uur. De entreprijs is f 10,00 per persoon (f 7,50 voor kinderen onder 1½ mtr. en bejaarden). Op zaterdag zijn kaartjes voor zondag te koop voor de halve prijs.

PRULLENBAK

Bestaat Donald Duck echt? En Mickey Mouse, en Betty Boop, en Bugs Bunny? Vanaf 17 november hoeft niemand dat meer te betwijfelen, want dan gaat de film **Who framed Roger Rabbit?** in première, waarin deze en nog veel meer beroemde tekenfilmsterren in levende lijve te zien zijn. In Amerika draait deze co-productie van Spielberg en Disney al maanden met groot succes. Niet alleen door deze twee grote namen, maar vooral door de perfectie waarmee tekenfilm en 'live action' zijn gekombineerd. Roger Rabbit is in het Hollywood van 1947 een bekend tekenfilm-akteur, een "Toon" (als in 'Cartoon'). Wanneer hij door zijn afwezige gedrag op de set keer op keer scènes verpest, huurt zijn baas de detective Eddie Valiant (Bob Hoskins) in, om Roger te overtuigen van de ontrouw van zijn vrouw Jessica, aan wie de hele misère te danken zou zijn. Roger wordt echter niet overtuigd door de "compromitterende" foto's die Valiant weet te maken van Jessica en Marvin Acme (de baas van "Toontown") in haar garderobe. Als Acme echter de volgende dag vermoord blijkt te zijn (volgens cartoon-traditie geplet onder een piano) valt de verdenking onmiddellijk op Roger, die hulp zoekt bij Valiant.

Robert Zemeckis (Romancing the Stone, Back to the Future) regisseerde de 'echte' acteurs en Richard Williams zorgde voor het animatie-gedeelte. Williams staat aan het hoofd van een eigen tekenfilmstudio in Londen, waar hij sinds de jaren '50 talloze tekenfilms maakte, o.a. de met een Oscar bekroonde *A Christmas Carol* uit 1971 en ook de bekende titelfilmpjes van de Pink Panther-films. Voor Roger Rabbit kreeg hij enkele van Disneys beste animatoren 'uitgeleend' en met een totaal van 26 animatoren (gemiddelde leeftijd 26 jaar!) en bijna 200 andere medewerkers werden in 2 jaar de 60 minuten tekenfilm gerealiseerd. Disney had al ervaring met het gemengde gebruik van tekenfilm en live-action, o.a. in Mary Poppins en Song of the South, maar Williams wist de techniek tot nieuwe hoogten te brengen door alle basis-"wetten" van live-action/tekenfilm mixage aan z'n laars te lappen. "De sleutel", aldus Williams, "is interactie". De zogenaamde noodzaak om 'plat' te filmen (met een kamera die alleen simpele, rechte bewegingen maakt) om de getekende figuren in te kunnen monteren, is volgens William het bedenkfel van luie of luie en domme animators sinds de jaren '40. "Het is onze taak om dingen te draaien, dus waarom zouden we ze niet laten draaien?" Zodoende is *Roger Rabbit* een film geworden waarin niet alleen de 'levende' acteurs, maar ook de 'Toons' levensecht zijn.

Op de foto: Marvin Acme (Stubby Kaye), Eddie Valiant (Bob Hoskins) en "de vrouw met de onmogelijke vormen", Jessica Rabbit.

De tekenfilmstudio's van Disney zelf zitten intussen ook niet stil. Er zijn ambitieuze plannen om eens per jaar een avondvullende tekenfilm uit te gaan brengen. De eerste komt in november in Amerika in de bioscopen (en met kerst volgend jaar bij ons). *Oliver and Company* is een vrije bewerking van Dickens' *Oliver Twist*. Oliver is een jong katje in de grote stad New York, dat in het slechte gezelschap raakt van een bende honden die werken voor Fagin (een mens). Voor de hele film is intensief gebruik gemaakt van computer-animatie, om de achtergronden (o.a. het drukke verkeer in de stad) zo realistisch mogelijk weer te geven. Eerder gebruikte Disney de computertechniek bijvoorbeeld in *De Speurmeuzen*, voor de achtervolgingsscène in het raderwerk van de Big Ben. De stemmen en de liedjes in *Oliver* worden vertolkt door beroemdheden als Bette

Midler, Billy Joel, Ruth Pointer en Dom Deluise.

De productie van een grote tekenfilm kost 4 à 5 jaar, hetgeen betekent dat er momenteel nog 4 andere films in diverse stadia van voorbereiding zijn. In de afgelopen vier jaar groeide de animatie-afdeling van Disney dan ook van 170 naar 650 werknemers.

De volgende film (gepland voor november 1989) is *The Little Mermaid*, naar het beroemde verhaal van Hans Christian Andersen. Dit wordt Disneys eerste bewerking van een klassiek sprookje sinds *Sleeping Beauty* (De Schone Slaapster, ofwel Doornroosje) 30 jaar geleden. Daarna volgen *The Rescuers Down Under* (De Reddertjes in Australië, een vervolg op De Reddertjes uit 1973), *Beauty and the Beast* en een verhaal dat gebaseerd is op *The Arabian Nights* (1001 Nacht).

Foto: Rinie Boon ©

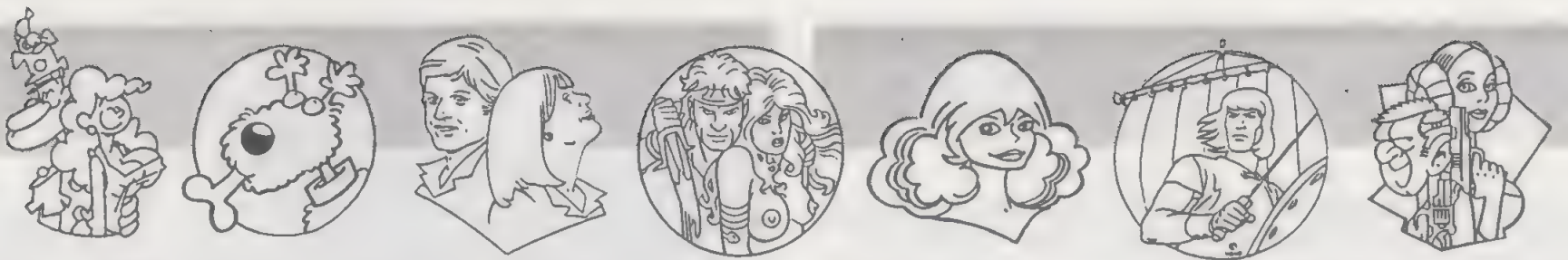
Het **Stripfestijn** op het Scheffersplein in Dordrecht was afgelopen augustus wat natter dan we gewend waren van vorige jaren. Dat bezorgde ons op het scheiden van de markt nog een forse strop, doordat een aantal boeken nat werd door water dat zich in het tentzeil van de stand van onze burens had verzameld. Tot dan toe was het echter een geslaagde beurs geweest, omdat er verbazend veel mensen waren, zowel tussen als tijdens de stortbuien. Jammer alleen dat uitgeverij Blitz het liet afweten, ze belden de dag ervoor dat ze niet zouden komen...

Ook heel leuk was het **Derde Brabants Stripspektakel**, een tweedaags evenement waar onze redactie dit jaar voor het eerst aanwezig was. Opvallend was hier de overheersende aanwezigheid van *comics* op de beurs, zowel Amerikaanse import als Nederlandse "Classics". De nieuwe trend?

Zolang de **Volkskrant** recensies van streekromans publiceert in "Kunst en Cultuur", en recensies van stripboeken in "Vervolgengens", vragen wij ons af: zijn strips nu een kunstuiting of een massamedium?

Fans van **Robert van der Kroft** zullen blij zijn met de *index* die Dimitri Hakke samenstelde met nagenoeg alles wat ooit verscheen van de voormalige Sjors en Sjimmie-tekenaar. Strips en illustraties voor Donald Duck, Pep, De Vrije Balloen en Eppo, albums, interviews, reclamewerk en curiosa. Wie wist bijvoorbeeld dat van der Kroft in 1973 kleurplaten tekende voor Gall en Gall, of in 1980 een etiket voor Calvé pindakaas. Het is natuurlijk niet mogelijk om nu nog alles compleet te krijgen, maar wie wil weten wat-ie mist kan de index bestellen door overmaking van f7,50 (incl. verzending) op postgiro 5651693 tnv. Dimitri Hakke, Provenierssingel 87 B, 3033 EJ Rotterdam.

Bij **De Slegte** is ongeveer het hele fonds van *De Liijn* gedumpt, te weten: Amber en Akka, Professor Hilarius (Peeters & Deelder), Liselore 1 + 2 & Alle Gaar (Lohmann), Dzengis Khan 1 + 2 (Looman), Senmoet 1 t/m 4 (Vlottes), SS Anne 1 + 2 (Kloezeman), Tegenaanval (div. auteurs), Verowin & Alleen op de wereld & Dick Durfal & Frank de Vliegende Hollander (5 deeltjes) & Jennifer Scott 1 t/m 4 & Gloria van Goes 2 (Wijn), Frank de Vliegende Hollander 8 (Lodewijk), Kas Kadet & Jonne 3 + 4 & Koning Arthur (Stapel), Tekko Taks 1 t/m 3 (Kabos), Bert Bus bibliografie 1 en Piloot Storm 1 t/m 9 (Sprenger). Dit alles voor 2,95/60 per stuk. En verder zagen we: Meisterwerke der Fantasy-Kunst (o.a. Frazetta, Corben en Segrelles) softcover voor 6,95/140, Asterix 25: De grutte kleau (Friestalig) 2,95/60, Stripwerk 3,95/80. Volgende keer: Espee s.v.p.

Je ziet ze tegewoerdig in bijna iedere stripwinkel: geëmailleerde **speldjes** (ze worden ook wel badges of broches genoemd) van striphelden. Geïmporteerd uit Frankrijk, en dus ook voornamelijk van Franse stripfiguren. Joost Swartes Jopo de Pojo was tot nu toe de enige Nederlandse stripfiguur die verkrijgbaar was. Stripwinkel Sjors gaat daar verandering in brengen. Vorige keer meldden we al een Sjors en Sjimmie-speldje en omdat dat experiment goede resultaten opleverde zullen er vanaf begin november nog 17, van voornamelijk Nederlandse tekenaars, te koop zijn. Hierboven laten we er alvast 7 zien. V.l.n.r.: De Generaal en Truus (De Smet), het hondje uit Liefde en Geluk (De Jager), De Partners (Brugman), Storm en Roodhaar (Lawrence), Franka (Kuijpers), Eric de Noorman (Kresse) en Agent 327 en Olga Lawina (Lodewijk). Verder zijn er: Douwe Dabbert (Wijn), Sjors en Sjimmie (V.d. Kroft), F.C. Knudde (Toon), Leipi van de Stamgasten (Toon), Joop Klepzeiker (Schreurs), Suske en Wiske (Vandersteen), Tom Poes en Bommel (Toonder), Sjef van Oekel (V.d. Boogaard) en figuren van Jan Kruis en Hein de Kort.

De speldjes (ongeveer ter grootte van een gulden, of een 20 frankstuk) worden geëmailleerd in maximaal 5 kleuren en zullen in iedere goedgesorteerde stripwinkel in Nederland en België te koop zijn voor f 9,90 en/of f 12,50 (+ Bfr 190/235).

Op de Strip-3-daagse wordt eindelijk de **Caddillac Club** compleet gepresenteerd. Na een jaar wachten zullen de kopers van dit Franka-avontuur weinig redenen tot klagen hebben, aangezien het geheel uitgebreider en mooier is geworden dan destijds verwacht mocht worden. Hierboven een afbeelding van de laatste (kleuren-)plaat van de reeks.

En onafhankelijk van zijn werk aan het volgende Franka-album heeft Henk Kuijpers weer een nieuw -langlopend- project in voorbereiding: een viertal full-colour offset posters (A3-formaat) van Franka's tegenspeelsters (Furora, Loloa, Ava Adelaar en Mai Mai). Er zullen nog meer van dit soort posters volgen, telkens vier rond een bepaald thema. De prijs wordt f 50,00 per set. Verkrijgbaar bij de Franka-stand op de Strip-3-daagse.

Op zoek naar de *Tijdvogel*, het vierdelige epos van Loisel en Letendre, is inmiddels ook in de Verenigde Staten ontdekt. Het heet daar **Roxanna & The Quest for the Time Bird**. Zoals de *Comics Journal* haar lezers voorhoudt, is het een "boeiende avonturenstrip met hier en daar een komisch nootje." De borstpartij van Hermelijn krijgt van de recensent nogal veel aandacht (er zijn best nog andere opvallende aspecten van deze strip te vermelden!) en hij besluit misschien uit veiligheidsoverwegingen zijn recensie als volgt: "All of this, by the way, is accomplished with the utmost discretion and propriety: no nudity whatsoever." Tja, als dat niet zo was geweest was er misschien wel zo'n "Law of Prevention" sticker (regeringsvoorstel om kopers van dergelijke artikelen te wijzen op het lage morele peil) op het album terecht gekomen. En dan mag u raden op welke plek.

Het is altijd weer een verrassing als het blad **Gag** in de brievenbus valt. Niet alleen omdat het zo onregelmatig verschijnt, maar vooral omdat een selekte groep medewerkers, onder leiding van Aad Duineveld, het nivo van het blad behoorlijk hoog weet te houden. Ook het onlangs verschenen zesde nummer is weer typisch 'Gag' (gevarieerd, maar toch met een heel eigen gezicht): strips (goed getekend en leuke plots) van Wout Paulussen, Richard v.d. Poll, Bas Oomen, Marcel Ruijters, Peter van den Hoogen en Jan Vriends, een interview met Rob van Houten, een artikel over Henk Backer ("Tripje en Liezebertha"), strip-, muziek- en film-nieuwtjes en drie pagina's 'belegen schone'. 32 pagina's (en let ook eens op de originele paginanummering) op mooi wit papier, voor slechts f 4,00/84 Bfr. Helaas niet overal te koop, maar vast wel te bestellen bij Gag-producties, Noorderlaan 11, 1951 HA Velsen-Noord. Abonnement voor drie nummers: f 17,50 op giro 2790965 of bank 84.42.65.942. Het zevende nummer verschijnt op de stripdriedaagse.

In de loop van zijn carrière heeft **Diek Matena** in zowat ieder Nederlands stripblad gepubliceerd: Pep, Mickey, Donald Duck, Visions, Gummi, Comix, Playboy, 1984, Eppo, Titanic en natuurlijk Zozo-Lala. Alleen in Donald Duck stond zijn naam er nooit bij, het was anoniem Disney-werk. In week 45 begint echter in Donald Duck de nieuwe strip **Kruimeltje**, waar zijn naam wel bij staat. Het is een bewerking van het jeugdboek van Chr. van Abkoude, een 55 jaar oude bestseller die nog ieder jaar wordt herdrukt. Het verhaal gaat over het jochie Kruimeltje, dat na de dood van zijn onsympathieke pleegmoeder, Vrouw Koster (zie plaatje), op zoek gaat naar zijn echte moeder. Een regelrechte smartlap, die Matena in 54 pagina's strip navertelt. Hoewel de tekeningen onmiskenbaar van Matena zijn, ademen ze een 'ouderwetse' sfeer uit. Dat komt met name door de gedetailleerde uitwerking van de structuren en patroontjes in de kleding. Op Duck-formaat is het allemaal wat erg klein geworden (minder dan de helft van het oorspronkelijke formaat), maar in het album wordt het gelukkig wat groter afgedrukt (A4). Matena liet ons weten in de toekomst ook de klassieke jeugdboeken *Dik Trom* (van C. Joh. Kieviet) en *Pietje Bell* (ook van Chr. van Abkoude) te willen bewerken.

Het kwaliteitsblad **Wordt Vervolgd** heeft nog nauwelijks enige introductie bij de rechtgeaarde stripliefhebber in den lande. De maandelijkse (11 per jaar) 68 pagina's vol strips, artikelen en recensies zijn altijd weer een aangename verrassing door de eigenwijze mengeling van bekende en minder bekende auteurs. In tegenstelling tot zijn Franse oom durft dit blad nog kansen te geven aan nieuw talent zoals daar waren:

Guillou & Elisabeth: *De dans van de dolk* (WV 74 t/m 78). Een in pastels neergezet verhaal over een jongen die, wegens een weddenschap, naar Parijs gaat om een neger te doden. Droom en werkelijkheid vermengen zich in dit prestigieuze verhaal. Van der Meij: *de Pinguïns* (WV 85 t/m nu). Eerder al met wat korte verhalen en in no 79 met de eerste stroken van de Pinguïns. Een eindeloos aantal leuke variaties op het vaste thema van de haai en de pinguïnkolonie. Warnauts & Raives: *Congo 40* (WV 82 t/m nu). Bij uitgeverij de Spiegel verschenen al twee delen Lou Cale. Bij WV de eerste roman van dit ijzersterke duo over hoe het verleden het heden kan beïnvloeden en dat in werkelijk fantastische kleuren. Lian Ong: *Stuifmeel* (WV 86 t/m nu). Meer Neerlands talent in zwartwit, al zijn de personages dat geenszins. Een rijk verhaal in schaarse kleuren. Vergeten we de onbekende onbekenden dan niet (zoals Kloens, Baudoin & Lob of Hedmondster) die ook regelmatig enkele pagina's mogen opsieren. Vaste toppers in dit blad zijn verder altijd Pratt, Manara, Comes: *Amber*, Servais: verhalen uit de *Almanak*, Bourgeon: *De laatste zang van de Malaterres*, Matena en natuurlijk Tardi.

Dan de tussenstukken, de slagroom op het toch al heerlijke toetje. De maandelijkse *Matteklopper* weet op z'n tijd een goede, kritische veeg uit de pan te geven en heeft daarnaast een duidelijke signaleringsfunctie. *Aktueel* doet zijn naam eer aan en ook de *Achtergrond*-artikelen en *Interviews* weten ons op de hoogte te houden van nieuwe en tijdloze wetenswaardigheden op het terrein.

In de komende nummers staat ons nog veel meer goeds te wachten: in oktober (no 88) het eerste deel van een (oud) verhaal van Varenne dat gesplitst wordt over twee nummers en, overgevlogen van (A Suivre), Gonord. Dan in het StripDrieDaagse-nummer 89 een nieuw (eerste album) verhaal van Peter Pontiac (werktitel *Ruins of Hate*, doch deze schijnt reeds veranderd), en dan nog een nieuw verhaal van tekenares (en Stripgidsprijs-winnares 1987) Erika Raven.

Cabanes

10 jaar **PLGppur** (verschijnt driemaandelijks -in principe, aldus de cover; over dit nummer hebben ze één jaar gedaan-) wordt gevierd met een dubbeldik nummer met een interessant dossier over **Cabanes**, met name over zijn korte verhalen voor (A Suivre)/Wordt Vervolgd: autobiografische verhalen, waarin hij met name probeert het sensuele tijdens de kinderjaren naar voren te halen, in plaats van te vergeten dat het bestond.

In dat nummer ook een korte **enquête** over de afgelopen tien jaar van het beeldverhaal, onder 28 stripauteurs en 18 journalisten, critici, redakteuren etc. Volgens de redactie van PLG toch wel een redelijke doorsnede. Over het algemeen kwamen de meningen goed overeen tussen de twee groepen, maar er zijn ook frappante verschillen. Enkele items.

Belangrijkste gebeurtenissen van deze 10 jaar: auteurs: *Majoor Fataal* 32%, de dood van Goscinny 25%, de oprichting van (A Suivre) 21%, en journalisten e.d.: (A Suivre) 38%, Goscinny 21%, *Majoor Fataal* 5%.

Belangrijkste auteur in deze 10 jaar: auteurs: Tardi 67%, Loustal 46%, Munoz 44%, Moebius/Giraud en Goossens 42%, en Bourgeon 35%, en journalisten: Tardi 77%, Bilal 55%, Moebius/Giraud 50%, Juillard 38%, Loustal en Cabanes 33%.

Belangrijkste album van de laatste 10 jaar: auteurs: *Majoor Fataal* 21%, *Besloten Land* 14%, *Gele Geschiedenis* 3%, en journalisten: *Gele Geschiedenis* 10%, *Majoor Fataal* en *Besloten Land* niet genoemd. Belangrijkste grafische stijl: Klare lijn 57% en 61%, Moebius 28% en 38%. Dominante grafische stijl in de komende 10 jaar: auteurs: Robbedoes-stijl 17%, Klare lijn 14%, overige 57%, en journalisten: Robbedoes-stijl 33%, Klare lijn 33%, overige 5%.

Tot slot in dit nummer ook nog de **tip** van het jaar: Tardi's *120 Rue de la Gare* is veel beter, als je tijdens de paginalange dialogen let op alle variaties in hoe Burma zijn pijp in zijn mond heeft.

Makers van amateurstripbladen zijn -voor zover ik me kan herinneren- nooit erg sterk geweest in het verzinnen van pakkende namen. Coyote, Yech, Kartoën, Kader, De Eenhoorn, Strippodium, Knol. Fenomeen was nog wel de aardigste. En dan nu: **Striptuur**. Hoe komen ze d'r op. Maar goed, zoals iedere lezer van dit blad weet zegt een naam nog niets over de inhoud.

"De redactie van 'Striptuur' hecht belang aan de status van professionaliteit", zo meldt het persbericht. Dat zou zich moeten uiten in de kwaliteit van het tekenwerk, de verhalen, het drukwerk en de grootscheepse distributie door Betapress. Het eerste nummer doet het ergste vrezen wat de professionaliteit van de redactie betreft, maar het tweede nummer stemt gelukkig al wat milder. Zoals te verwachten valt varieert de kwaliteit van het tekenwerk van goed tot miserabel. Een mooi voorbeeld van dat laatste is *Uitspruitsel* van Jan Capel. Hoewel alle auteurs duidelijk meer moeite hebben met het *schrijven* van de strips dan met het *tekenen*, zijn er ook hoopvolle beloftes: Leon Brinkman (Manara-stijltje), John Erkelens (glad cartoon-stijltje), Rudy Hulleman (in nr.1 een matige oude strip, in nr.2 nieuw werk in een lossere, spontane stijl), Teun Berserik (Vervoort-achtige stijl, leuke plot), Guus Calicher (geil verhaaltje, aardige perspektieftekeningen) en Marius Brouwer (maar diens *Daan Maliebaan* kenden we al uit Coyote).

Zoals bijna ieder amateurblad heeft ook Striptuur de vreemde aandrang om pagina's te verspillen aan volstrekt oninteressante interviews (in nr.1 met Joop Mommsers, in nr.2 met de eigen auteur Leon Brinkman), in plaats van de ruimte zinvol te besteden, aan strips bijvoorbeeld. Hopelijk dienen zich in de komende nummers ook wat goede scenaristen aan. Redactieadres: Striptuur, Postbus 598, 2501 CN 's Gravenhage.

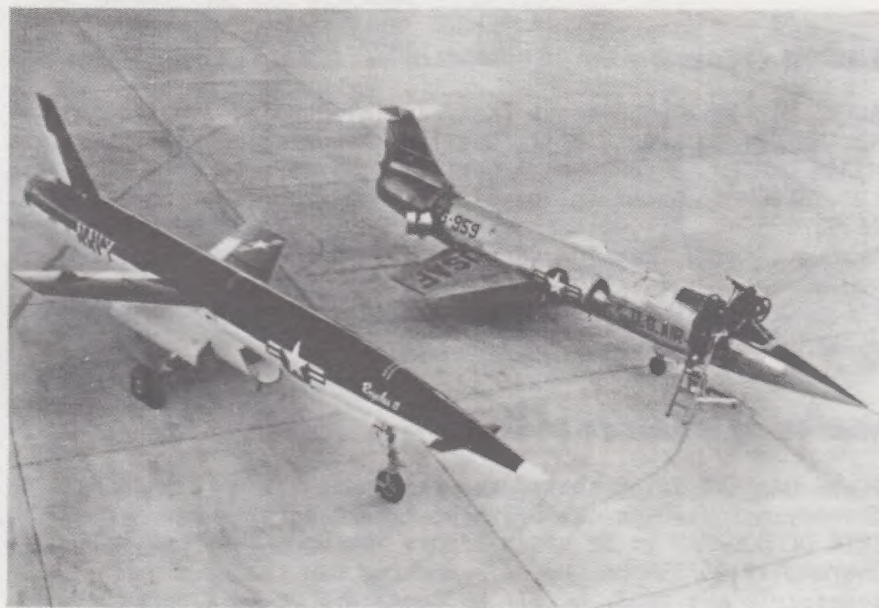

Kuifje meldt dat *Lester Cockney* en *Jugurtha* al gereserveerd zijn voor het nieuwe maandblad... *Ivor* en *Maria* en *Giel* worden niet meer geplaatst, wel een vervolgverhaal van *Ton* en *Tinneke*, met in de hoofdrol de opa van Ton en een nicht van een beroemd geleerde, Tinneke. Komt toch vaag bekend voor... Erg sfeervol en een plaatje waard: de korte verhalen over *Hermelijnwit* door Jeanne Rahir (boven).

Roffel is het blad van de Evert Geradts-fanclub. We kregen het achtste nummer (jrg. 2) toegestuurd. Over de uitvoering zullen we het maar niet hebben, maar voor de fans is de inhoud toch wel interessant: een lijst met alle scenario's die Evert schreef voor het weekblad Donald Duck, een lijst met al zijn Sjors en Sjimmie-scenario's, twee ongepubliceerde 'Alsjemaar-bekend Band'-strips, een pagina uit zijn nieuwe strip (werktitel: Henk Hond) en een interviewtje met Wilbert Plijnaar. Dit nummer (16 pag. A5) kost f3,50 (inclusief porto, mogen we hopen) en is te bestellen bij Joop Schreurs, Dashorst 5, 3833 GE Leusden-C. Giro 4264760.

Onbewuste beïnvloeding is overal. Maar in het geval van André Benn, de tekenaar van **Mick Mac Adam**, lijkt het toch wel erg op puur jatwerk. Een oplettende Belgische lezer wees ons op het verhaal 'Carnaval', dat in *Robbedoes* 2482 (1985) verscheen. De plaatjes die we hiernaast hebben afgedrukt komen uit dat (11 pagina's lange) verhaal. Wie *De loden ogen* van Breccia (uit 1962) in zijn boekenkast heeft staan, zal ze onmiddellijk herkennen, ondanks de maskers. Lezers die het boek niet hebben moeten er maar eens ZozoLala 35, pagina 14 en 15, op naslaan.

Geruime tijd terug kregen we een brief van een Belgische lezer die **Het gele teken** van Jacobs nog eens nauwgezet had doorgelezen. Hij schreef ons dat Jacobs met al zijn navorsingen en perfectionisme toch een aantal 'foutjes' had begaan. Al eerder werd in het werk van LeGallo: "De wereld van E.P. Jacobs" vermeld dat Jacobs in *Het Gele Tekken* rekening vergat te houden met de plaatselijke Engelse omstandigheden. Op diverse platen wordt de stuurinrichting in de Engelse! wagens toch links afgebeeld en op andere plaatsen rijden de auto's weer rechts. Voor de liefhebbers volgt hier een aantal momenten in het verhaal waar Jacobs zich even vergist heeft. Boek erbij? Daar gaan we: plaat 17,3 en 17,4 (bestuurder links, auto's aan rechterkant van de weg); plaat 34,6 (Inspecteur Kendall aan de microfoon waar het stuur hoort te zitten); plaat 42,6 (taxichauffeur rijdt rechts); plaat 42,3 (Het Gele Tekken zit hier goed!); plaat 42,8 (Politiechauffeur zit weer links); plaat 56,1 (alle voertuigen staan rechts geparkeerd). Ook de meester in het stripvak liet wel eens een steekje vallen.

In "De wereld van E.P. Jacobs", een dossier over Jacobs dat door LeGallo werd geschreven en in 1984 op de markt verscheen, werd melding gemaakt van een in het echt bestaande Golden Rocket, het **Zwaardvisvliegtuig** zoals Jacobs dat ontwikkelde voor zijn eerste twee Blake en Mortimer verhalen. In het boek van LeGallo wordt het vliegtuig dat door de Amerikanen ontwikkeld is in 1953 voorzien van de naam Douglas X3. Het is een straalvliegtuig dat enorm lijkt op het type dat Jacobs zeven jaar eerder in zijn verhaal introduceerde. En dan te bedenken dat dit een fantasieontwerp was! Een attente ZL-lezers zond ons enige tijd terug enkele andere foto's van die "echte" Zwaardvis. Deze foto's werden zo'n twintig jaar geleden gepubliceerd met als bijschrift: "Chance Vought Regulus II". Weer een andere versie of hebben we hier met een naamsverwisseling te maken? In ieder geval hebben ze veel van elkaar én van de Zwaardvis weg.

CARNAVAL

STRIPVOORSPELLING

Onderstaande albums zijn gerangschikt naar door de uitgever opgegeven verschijningsdata. Deze wijken geregeld af van de werkelijkheid. Achter elk album staat de prijs in Hfl/Bfr, voor zover bekend. Het cursieve commentaar is voor rekening van de redactie.

Week 40 - 3 oktober t/m 9 oktober

BIG BALLOON POCKET 5: Storm - De diepe wereld (Lawrence/Dunn) Big Balloon; 9,95/185. *Bewerkte versie van album 1, met nieuwe voorplaat.*

BIG BALLOON POCKET 6: Exterminator 17 (Bilal/Dionnet) Big Balloon; 9,95/185. *Wellicht leuk om te vergelijken met de oorspronkelijke platen?*

FAMILIE DOORZON 11: De familie Doorzon doet het zelf (De Jager) Oberon; 7,95/150 en 17,95/360 hc. *Wát, dat hoeft je je niet af te vragen.*

Week 41 - 10 oktober t/m 16 oktober

AGENT 212 10: Dubbelagent (Kox/Cauvin) Dupuis; 7,50/130
 ARYANNE 4: De zwarte Nijl (Guillou) Arboris; 16,95/325 hc.
 HÄGAR OMNIBUS 2 (Browne) Arboris; 13,95/255. *Pocket.*
 LOTUSBLOEM 1: Nacht vol geweld (Franz) Arboris; 7,95/150 en 16,95/325 hc. *Nieuwe historische strip van de auteur van Lester Cockney. Een jong Chinees meisje wordt verkocht aan een bordeel.*

ROBBEDOES 40: Paniek in Khoudistan (Tome/Janry) Dupuis; 7,50/130

Week 42 - 17 oktober t/m 23 oktober

DOUWE DABBERT 14: Op het spoor van kwade zaken (Wijn/Roep) Oberon; 6,75/140 en 14,95/295 hc. *Korte verhalen.*
 ERIC DE NOORMAN 1: De geschiedenis van Bor Kahn (Kresse) Oberon; 19,95/395 hc. *Mooie bewerking van Kresse's ondertekststrip uit 1953, nu als ballonstrip en in kleur, in Sjors en Sjimmie voorgepubliceerd.*
 DE GENERAAL 12: Zaken zijn zaken (De Smet) Oberon; 6,75/140. *En dus verschijnen er steeds opnieuw albums van de generaal.*
 GILLES DE GEUS 3: De revue (Kolk/De Wit) De Plaatjesmaker; 6,95/135. *Door de auteurs in eigen beheer uitgegeven. Drie grappen per pagina, dus waar voor je geld.*
 DE JACHT OP ROGER RABBIT (Jippes, Spiegler/Ferguson) Oberon; 6,95/140. *Het verhaal van de film.*

Week 43 - 24 oktober t/m 30 oktober

DONALD DUCK POCKET 41, Oberon; 6,75/140
 MINI-MENSJES 24: De goudmijn (Seron/Hao) Dupuis; 7,50/130. *Seron's goudmijn, that's for sure!*
 ROBBEDOESALBUM 191, Dupuis; 18,50/325
 DE TERUGKEER VAN DE DARK KNIGHT (Miller) Juniorpress; 24,95. *Bundeling van de deeltjes 1 t/m 4.*

Verder verschijnt in oktober

ARIA 11: De ontembaren (Weyland) Lombard; 7,50/145. *Waarín ook wat psychologie wordt gebezigd.*
 DE GENERAAL (De Smet) R. Melse; 395,00. *Zeér luxe in het kwadraat: 44 ex. met een originele pagina, 20 ex. met een zelf uit te zoeken originele pagina, zwartwit, groot formaat (31x 43 cm), in linnen gebonden, genummerd en gesigneerd, met op de cover een speciaal voor deze uitgave gemaakte 9-kleuren zeefdruk. Dit alles in een linnen cassette. O ja, bovengenoemde prijs is niet in Belgische frank.*
 HANS 4: De gladiatoren (Rosinski/Duchateau) Lombard; 7,50/145 *Voorzien van alle klassieke elementen.*
 KASPER 2: Jagers in de nacht (J. de Moor/Desberg) Casterman; 7,50/130. *Originele, fantasievolle strip.*
 MARIA EN GIEL SPECIAL (Magda/Lamquet) Lombard; 11,95. *De eerste drie albums; profiteren!*
 MENSENDODER (Moebius) Casterman; 19,90/365 hc. *'Gezwam' in de ruimte.*
 SUSKE EN WISKE 216: De wervelende waterzak (Vandersteen) Standaard; 5,50/90. *De potloodschetsen zijn van Vandersteen zelf!*
 SIMON VAN DE RIVIER 7: De weg van het Ogam (Auclair/Auclair en Riondet) Lombard; 7,50/145. *Simon weg van zijn familie.*

TOMMY RILEY 1: De ruiter in het zwart (Garcia Seijas/Collins) Lombard; 7,50/145

VASCO 7: De duivel en de kathaar (Chaillet) Lombard; 7,50/145. *Waarín Vasco naar Carcassonne gaat om zijn vader te redden. Wordt vervolgd aan de Tarn.*

WILLIAM HAZEART 4: Het Big Bagno (Ernst/Didgê) Lombard; 7,50/145

WORDT VERVOLGD BUNDEL 16, Casterman; 24,90/450. *Nummers 76-80.*

WORDT VERVOLGD NOVELLE: De laatste dagen van E.A. Poe (Matena) Casterman; 18,90/345 hc. *Waarín een beroemd schrijver van griezelverhalen het slachtoffer wordt van zijn eigen creaties.*
 WORDT VERVOLGD NOVELLE: Sanguine (Sokal/Populaire) Casterman; 19,90/375 hc. *Historische strip met bijna realistische tekeningen van Sokal (Canardo).*

WORDT VERVOLGD SELECT: De koorts van Urbicande (Schuiten/Peters) Casterman; 22,90/425. *Herdruk met geïllustreerd nawoord.*

WORDT VERVOLGD SELECT: De hof van Edena (Moebius) Casterman; 12,50/225. *Voorgepubliceerd in Wordt Vervolgd. Tweede deel van een drieluik ('De Ster' was deel één), met onder andere Majoor Gruber...*

Week 45 - 7 november t/m 13 november

DE DRABBELS 2: De bangerdjes (Dodier/Makyo) Dupuis; 7,50/130. *Van de auteurs van Jerome K. Jerome Bloks.*
 VRIJE VLUCHT 4: De eeuwige oorlog 1 (Van Oppen) Dupuis; h.c. 17,50/295. *Naar een sf-boek van Joe Haldeman. Na zijn redacteurschap van het weekblad Kuifje en daarna dat van de albumreeksen van Den Gulden Engel heeft Marc van Oppen besloten zich weer toe te leggen op zijn oude liefde: het tekenen zelf. Eerder maakte hij een zwartwitstrip naar een verhaal van sf-auteur Larry Niven.*
 LIEFDE EN GELUK 1: Bel niet mij, ik bel jou (De Jager) Oberon; 7,95/150
 NATASJA 13: Asiel in de ruimte (Walthéry + Laudec/Cauvin) Dupuis; 7,50/130

Week 47 - 21 november t/m 27 november

DONALD DUCK 57: Donald Duck als banketbakker (Barks) Oberon; 6,75/140
 ELFQUEST 17: De eerste slag (W. Pini/ W. en R. Pini) Arboris; 6,95/140
 MOEBIUS 1: De hermetische garage (Moebius) Arboris; 39,95/725. *Of Moebius' hermetische meesterwerk er door kleuren beter op wordt laten we aan de lezer over. Het vervolg op deze heruitgave van Majoor Fataal is in voorbereiding.*
 SAMMY 24: Hoogspanning! (Berck/Cauvin) Dupuis 7,50/130
 VRIJE VLUCHT 5: Reis naar Italië 2 (Cosey) Dupuis; 17,50/295 hc. *Het eerste deel was wat zwakjes voor Cosey's doen, hopelijk wordt deel twee beter.*
 VRIJE VLUCHT 6: S.O.S. Geluk 2 (Griffo/Van Hamme) Dupuis; 17,50/295 hc. *Aardige verhalen met maatschappelijke ondertoon.*

Week 48 - 28 november t/m 4 december

PRINS VALIANT 40: Het vertrek van Aleta (Foster) Juniorpress; 6,95
 STERSTRIPS 3: Max Laadvermogen - Truck op drift (De Boer/Schrijver) Oberon; 4,95/99. *Kees de Boer debuteert met fraai tekenwerk, het verhaal is redelijk.*

STERSTRIPS 4: De familie Fortuin - 21 vrolijke verhalen (De Wit/Straatman) Oberon; 4,95/99. *Prima humor!*

Verder verschijnt in november

BESSY NATUURKOMMANDO 12 (Broekx/Meul) Standaard; 4,95/90
BIEBEL 10 (Ikke) Standaard; 4,95/90. *Niet door mij getekend.*
CLIFTON 12: Laatste voorstelling (Bédu/De Groot) Lombard; 7,50/145. *Voortaan kolonel b.d.?*
BLUEBERRY 28 (Giraud/Charlier) Novedi; 6,95/140. *Met Chihuahua Pearl! Zal vast wel uitgesteld worden...*
ENCYCLOPÉDIE VAN TRANSPORTMIDDELEN IN HEDEN EN TOEKOMST (Schuiten/Peeters) Casterman; 42,50/750 hc. *Klein formaat gekartonneerd, zwartwit, genummerd, gesigneerd, 300 ex. Hoezo meer rariteit dan stripverhaal?*
IVOR 5: Huurlingen gaan naar de hemel (Zoran) Lombard; 7,50/145
JEROM 30 (De Rop) Standaard; 4,95/90. *Keeps on going strong.*
JESSICA BLANDY 3 (Dufaux/Renaud) Novedi; 6,95/140. *Met een flinke portie nodeloos geweld.*
KUIFJE FACSIMILÉ: Kuifje in Congo (Hergé) Casterman; 24,90/475. *Maar liefst 116 pagina's Hergé in zwartwit.*
MADE IN L.A. (Moebius) Casterman; 48,00/895 hc. *Reisverslag met schetsen, tekeningen, strips.*
MADILA 1: Madila Bay (De Spiegeleer) Lombard; 7,50/145. *Lijkt veel op Adler: zie elders in dit nummer waarom.*
MARINE 6: De kwelduivels van Morleroc (Tranchand/Corteggiani) Lombard; 7,50/145. *Marine is een klein meisje. Na 5 delen in Frankrijk wordt de serie nu internationaal uitgebracht.*
NERO 109 (Sleen) Standaard; 4,95/90
POL 14: In de bergen (Hansen) Casterman; 4,95/90
POL 15: En de hupsakee (Hansen) Casterman; 4,95/90
ROBERT EN BERTRAND 81 (Van Riet) Standaard; 4,95/90
RODE RIDDER 127: De boeienkoning (Biddeloo) Standaard; 4,95/90
EEN STRIP EEN AUTEUR: Sabotage (Torres) Casterman; 8,25/150. *Herdruk in kleur van het Bulldog-boekje.*
THORGAL 13: Tussen aarde en licht (Rosinski/Van Hamme) Lombard; 7,50/145. *Thorgal op zoek naar Jolan.*

DE VERLOREN PLANEET (Pellerin) Novedi; 6,95/140. *Lang aangekondigd fantasy-verhaal van één van de Roodbaard-tekenaars.*
W.V.ROMAN: Almanak (Servais) Casterman; 24,90/475. *Verhalen over het platteland tijdens de seizoenen. Sluit aan bij zijn hekserij-verhalen (Lombard).*
W.V.ROMAN: Petra Chérie 3 - De roos van de Bosporus (Micheluzzi) Casterman; 21,90/375. *Laatste album.*

Niet aangekondigd, toch verschenen

ALFRED JODOCUS KWAK 2: Vissen in troebel water (Siepermann + Bacher/Van Veen) Standaard; 7,95
ANDRÉ VAN DUIN 3: De platmaker (Van Driel) Land Productions; 7,95
BOMMEL: Als dat maar goed gaat (Toonder) De Bezige Bij; 21,50 en 34,50 hc. *Bevat Het verschiet en Het einde van eindeloos.*
BOMMEL: Als je begrijpt wat ik bedoel (Toonder) De Bezige Bij; 10,00 pocket. *Nu nog kleinere plaatjes.*
FLIPPIE FLAPOOR 1: Zwijnerij, de bio-industrie op z'n kop (Ong/Maes) Stichting Lekker Dier; 6,95. *Strip van 11 pagina's, te bestellen bij Stichting Lekker Dier, Postbus 1566, 3500 BN Utrecht.*
HARTEDIEFJE: Avonturen in het Hart van Brabant (Verschuren/V.d. Diepstraten) V.V.V.; 4,95. *36 pagina's half strip half tekst; informatie over gemeenten in het "Hart van Brabant" (Tilburg e.o.). Alleen te koop bij de betreffende V.V.V.'s.*
KUIFJE DUBBELALBUM: Kuifje in Tibet/De juwelen van Bianca Castafiore (Hergé) V&D; 8,75. *Alleen bij Vroom en Dreesman.*
PLENTY PLAATJES (Wévé) Trico; 7,50. *Een betaalbare bloemlezing van het werk dat Willem Vleeschouwer de laatste jaren maakte. Cartoons en korte stripjes (uit o.a. Oor en Wordt Vervolgd), met creaties als Flip Vla, Panty Prima en Porky P-kel.*
PRINS VALIANT 39: Intriges op slot Marvyn (Foster) Juniopress; 6,95
SUSKE EN WISKE: Fata Morgana (Geerts) Standaard; 3,50. *Sus en Wis wederom in de Efteling. Exclusief voor Wehkamp, maar ook bij Albert Heijn gesignaleerd.*

ZozoLala Extra: niet te geloven ondersteboven!

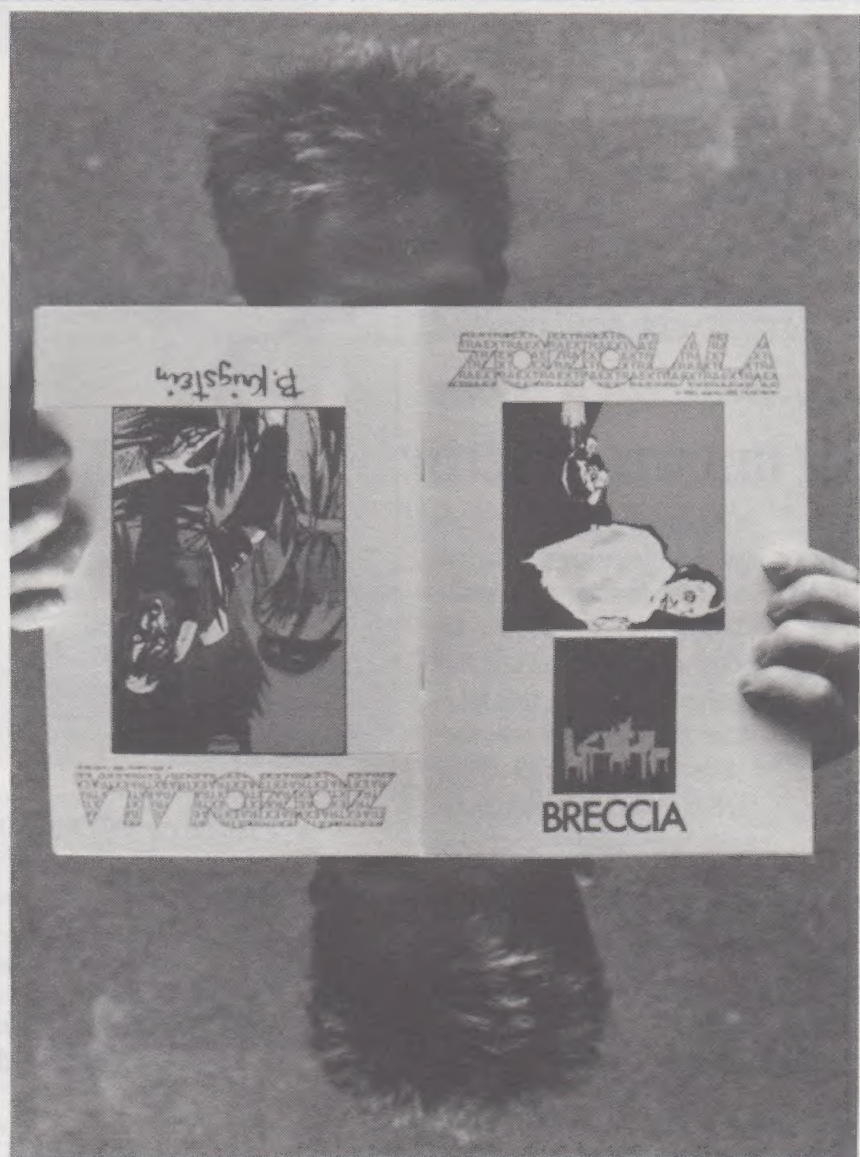
Hola ZozoLala lezer!
Weet je zeker dat je geen nummer van dit blad hebt gemist?

In augustus brachten we ter gelegenheid van de verschijning van het vierde deel in de Zeer Luxe-Reeks een extra nummer van ZozoLala uit, helemaal gevuld met informatie over de auteurs Alberto Breccia -de tekenaar van DE LODEN OGEN- en Bernie Krigstein -de tekenaar van DE OVERLEVENDEN EN ANDERE VERHALEN.

Een extra nummer van maar liefst 44 pagina's dik, voorzien van een stevig omslag met twee voorplaten met een gele steunkleur.

Een incredible upside down dubbelnummer, dat in je ZozoLala-verzameling beslist niet mag ontbreken. Ook al omdat er twee complete strips in staan.

Sla je slag! Voor f 8,50 / 165 Bfr. is deze ZozoLala Extra 40bis in je bezit.
Verkrijgbaar bij de erkende ZozoLala-dealer.

NIEUWE UITGAVEN VAN BIG BALLOON PRODUCTIONS

DE VOLWASSENENREEKS DEEL 4

TEKST: VICTOR MORA

TEKENINGEN: VICTOR DE LA FUENTE

NADIA

HET EILAND VAN DE DOOD

Tekstschrijver Victor Mora koos voor deze harde en realistische aktiestrip een ongewone hoofdpersoon. Nadia is een Russisch meisje dat niets meer wil dan van het leven en de liefde genieten. Maar ze beschikt ook over bovennatuurlijke gaven, en de KGB weet daarvan. Zo raakt ze betrokken bij een dodelijk spel dat op Jamaica wordt gespeeld door de KGB, de CIA en een krankzinnige ex-nazi. Subliem in beeld gebracht door Victor de la Fuente.

F 9,95/BFR 185

**In deze serie
zijn reeds
verschenen:**

Cothlas/Rouge
De Koningsstrijders
De Groene man van het bos
Bruce Jones
Bruce Jones presenteert:
Verhalen uit de schemering
Lodewijk/Burns
Zetari de dromende god

BIG BALLOON STRIPPOCKET
DEEL 5

TEKST: SAUL DUNN

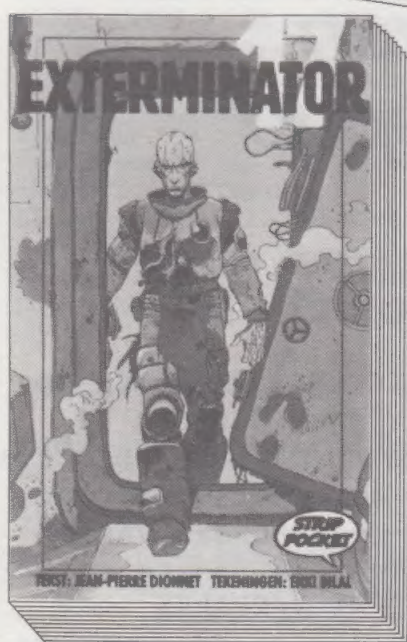
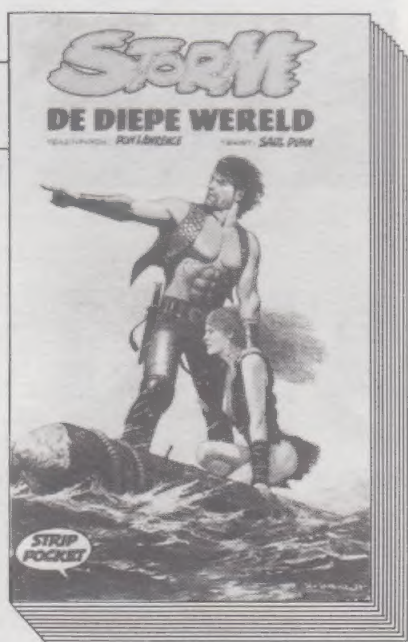
TEKENINGEN: DON LAWRENCE

STORM

DE DIEPE WERELD

In de serie Strippockets is nu ook een aflevering van de buitengewoon succesvolle STORM-strip opgenomen. De pocket wordt ingeleid met een uitgebreid interview met tekenaar Don Lawrence, die met zijn schitterend full-colour schilderwerk internationaal grote bewondering oogst. DE DIEPE WERELD is het eerste deel van de STORM-saga. Astronaut Storm wordt vooruitgeslingerd in de tijd en keert terug op een aarde waar de oceanen opgedroogd zijn...

F 9,95/BFR 185

BIG BALLOON STRIPPOCKET
DEEL 6

TEKST: JEAN-PIERRE DIONNET
TEKENINGEN: ENKI BILAL

EXTERMINATOR 17

Zowel Enki Bilal als Jean-Pierre Dionnet zijn auteurs die nauwelijks nadere introductie behoeven. Ze horen allebei tot de absolute top van de hedendaagse internationale stripwereld. EXTERMINATOR 17 dateert uit 1977 en werd in 1980 voor het eerst in het Nederlands uitgegeven. Het album verschijnt nu in pocketvorm. Het verhaal speelt zich af in een verre toekomst waarin de mensheid het oorlogvoeren overlaat aan kunstmensen, Exterminators. Eén Exterminator komt tegen dit wrede lot in opstand...

F 9,95/BFR 185

Eerder verschenen in deze reeks:

1. Manara De Schakelaar
2. Gerrit de Jager
Doortje Doorzon - Vandaag niet schat
3. Moebius/Jodorowsky
De incal van het duister
4. Theo van den Boogaard en Wim T. Schippers
Sjef van Oekel draaft door.

BIG BALLOON
Productions